

SORUŞTURMA YAPILMASINA YER OLMADIĞI KARARLARI (SYOK) VE BU KARARLARIN CEZA MUHAKEMESİ SİSTEMATIĞI AÇISINDAN İRDELENMESİ

DECISIONS FOR THE RESOLUTION OF THE INVESTIGATIONS (DRIS) AND SCRUTINITY FOR THE DECISIONS THROUGH THE CRIMINAL REASONING SYSTEMATIC

Hakan KIZILARSLAN*

Özet: Bu makalenin konusu; CMK 158. maddesine, 7078 sayılı Kanun'un 140. maddesiyle 6. fıkraya olarak eklenerek getirilmiş bulunan "Cumhuriyet savcılarının "Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Karar (SYOK)" verme yetkisidir."

Hukukumuzda yeni olan bu yolun, hukuki niteliği ve uygulamada ne tür etkiler yapabileceği konularındaki kanaatlerimizin takdimiyle, uygulayıcıları bu yeni karar türüyle ilgili bilgilendirmek amaçlanmaktadır. Bu düzenleme; belli bir suç içermeyen veya herhangi bir dayanak taşımayan soyut ve genel nitelikli ihbar ve Şikâyetlerde, Cumhuriyet savcılarının doğrudan "soruşturmaya yer olmadığına karar verme" ve bu kararları kendisi ve hâkimce ulaşılabilecek ayrı bir alanda muhafaza etme yetki ve sorumluluğunu vermektedir.

Soruşturmanın mecburiliği, başlangıç Şüphesi, lekelenmeme hakkı, önalan soruőurmaları gibi konularda yoğunlaőan bu yeni karar türünün, sayılan bu ceza muhakemesi kavram ve ilkeleriyle etkileşimi tek-tek ele alınmaktadır.

Lekelenmeme hakkının tesisine yönelik olan SYOK'lar, nitelikleri itibarıyla, kovuşturma sonunda hâkimce verilen "Hükmün Açıklanmasının Ertenilmesi Kararıyla", gene soruşturma sonunda Cumhuriyet savcısı tarafından verilen "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı" ve "Kamu Davası Açılmasının Ertenilmesi Kararları"yla, soruşturma başında "Dilekçenin İşleme Konulmaması Kararı" ile benzer ancak ayrı kararlardır.

Bu düzenlenmede amaçlanan bir diğer hususun "soruşturma ve kovuşturma mercilerinin iş yoğunluklarını düşürmek" olduğu da göz önünde bulundurulduğunda, bu amaca 158/(6) madde ve fıkraya

* Dr. Öğr. Üyesi, Ufuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi, khburo@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5620-4234, Makalenin Gönderim Tarihi: 01.08.2019, Kabul Tarihi: 01.08.2019

syıla varılıp-varılmayacağı, bu karar türüyle soruşturma evresine bir de ön soruşturma aşaması eklenip eklenmediği sorularına yanıt aranacak ve alternatif öneriler getirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ceza Muhakemesi Hukuku, Savcılık İşlemleri, Soruşturmaya Yer Olmadığı Kararı, İkincillik İlkesi, Kovuşturma, Soruşturma, Hâkim Savcı Kararları, CMK, Dilekçenin İşleme Konulmaması Kararı, Kovuşturmanın Ertelenmesi, Lekelenmeme Hakkı, Savcıların İş Yükü

Abstract: The subject of this article is the authorization given to the Prosecutors for “No Need for Investigation” brought by the annexation as 6th paragraph to the Law No. 158 Criminal Procedure Law through the Article 140 of the Law No: 7078

With the introduction of our conviction on the legal nature of the new path in law and what kind of impact it may have in practice, it is aimed to inform the practitioners about this new type of decision. This arrangement; in the case of fictive and general denunciations and complaints that do not involve a specific crime or do not have any basis, it gives the public prosecutors the authority and responsibility to directly decide that there is no need for investigation and to maintain these decisions in a separate area that is accessible by the prosecutor and the judge.

The interaction of this new type of decision, which focuses on the necessity of the investigation, the initial suspicion, the right not to be stained, and the foreground investigations, and the concepts and principles of criminal procedure, are discussed one by one.

With regard to the establishment of the right of non-staining, the “No Need for Investigation”, in terms of their qualifications, are similar but different decisions when it is compared with the “Decision on Postponement of the Announcement of the Judgment” given by the judge at the end of the prosecution and also with the “Decision of No Need for Investigation” and “Decision on Postponement of the Public Prosecution” and the “Decisions not to process the petition” by the prosecutor.

Considering the aim of this arrangement to reduce the workloads of the investigation and prosecution authorities, it will be sought to answer the questions whether this objective can be achieved under article 158/fg(6) and whether a preliminary investigation stage is added to the investigation phase by this type of decision and alternative suggestions should be made.

Keywords: Criminal Procedure Law, Prosecution Procedures, Decision for the Resolution for Investigation, Principle of Subsidiarity, Prosecution, Investigation, Judge Prosecutor Decisions, Cmk (Law Of Criminal Procedure), Decision not to Process the Petition, Postponement of Prosecution, Right of Unslander (Untarnishment), the Workload of Prosecutors

GİRİŞ

Ceza Muhakemesi Hukukumuzda yeni bir kavram olarak; “Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığı Kararı” girmiştir. İlk olarak 15.08.2017 tarihli 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile bu düzenleme yapılmış, 01.02.2018 tarihli ve 7078 sayılı Kanun’un 140. maddesiyle de bu adı geçen KHK’da yapılan düzenleme aynen kabul edilip kanunlaşarak iç hukuk normu halini almıştır.

Bu düzenleme, “5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK)’nın 158. maddesine fıkra eklemek ve önceki 6. fıkrayı bir ileri almak” şeklindedir. Altıncı fıkra, -çalışmamızın konusunu oluşturan- “Cumhuriyet Savcılarının Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına (SYOK) Karar Verebilmelerini” düzenlemektedir. Yedinci fıkra ise “şikâyete bağlı suçlarda şikâyetten vazgeçilmediği sürece kovuşturmanın devam edeceğine” ilişkin bir düzenleme olup konumuz dışındadır.

SYOK düzenlemesinin çok yeni olması nedeniyle, uygulamada henüz yeterince bilinmediğinden, bu düzenlemenin hukuki niteliğinin belirlenebilmesi ve ceza muhakemesinin genel ilkeleri ve diğer benzer hukuki kurum ve düzenlemelerle aralarındaki benzerlik ve farkların ortaya konulabilmesi amacıyla bu çalışmanın yapılması gerekli görülmüştür.

Ülkemiz hukukundaki en önemli sorunlardan birisi; “sürekli artan iş yükü” olup, “ileride iş yükü sorununun katlanarak artacağı ve bu sorunu aşmak için şu an gündemde olmayan hakem yargılaması-tahkim, cyber yargılama gibi yöntemlere başvurulmak zorunda kalılabileceği”¹ öteden beri dile getirilmektedir.

Savcı, kural olarak kendisine yapılan her başvuruyu değerlendirmek zorundadır.² “Soruşturmanın mecburiliği” sisteminin katı uygulanması sonrasında, iş yükü sürekli katlanarak artmaktadır. Bu konuda ara bir formül bulma amacıyla da bu düzenlemenin yapıldığı aşağıdaki anlatımlarımızda görülecektir.

¹ Köksal Bayraktar, “Hukukun Üstünlüğü”, “Hak Arayışı Serüveninin Geleceği Ne Olacak”, DER Yayınevi, 418, İstanbul-2011, sh. 129

² “Ancak her soruşturmanın davayla sonuçlanacağı gibi bir kural yoktur”. Süheyl Donay, “Ceza Yargılaması Hukuku”, Beta Yayınları, Ekim-2010-İstanbul, sh.120

Adalet Bakanı'nın konuya ilişkin beyanları ve 694 sayılı KHK'nın gerekçesinde³ "lekelenmeme hakkının sağlanması amacıyla getirildiği" söylenen⁴ bu düzenlemeyle, amaçlananın neler olduğu ve gelecekte ne gibi sonuçlar yaratabileceği de ele alınması gereken önemli konulardır. Cumhuriyet savcılarının, SYOK kararları verirken, yasa dışına çıkıp-çıkmayacakları, bu konunun ileride, soruşturma sırasında sıcağı sıcağına elde edilmesi olanaklı olan delillerin kaybolmasına yol açıp-açmayacağı, her ne kadar kanun metninde sınırlandırılmış olsa da ileride savcılığın bu sınırları zorlayıp-zorlamayacakları da tartışılması gereken konuları oluşturmaktadır.

Savcıların, kendilerine gelen olayda, başlangıç şüphesinin oluşup-oluşmadığını takdir etmeleri ve bu var olduğu takdirde soruşturmaya başlayacakları düşünüldüğünde, başlangıç şüphesinin ne olduğunun ayrıca belirtilmesi ve bu şüphenin bulunmadığının hangi hallere özgü olabileceğinin de üzerinde düşünülmesi gerekmektedir. Aynı şekilde, önalın soruşturmalarında hiçbir delil elde edilemediği hallerde de savcılara SYOK verme olanağının getirilip getirilmediği konusuna da ışık tutmak gerekmektedir.

Çalışmamızda, öncelikle ceza muhakemesi kavramıyla, muhakemenin morfolojik yapısı, konuyla ilgili ana ilke ve düzenlemeler incelendikten sonra,

³ 694 sayılı KHK'nın 145. maddesinin gerekçesinde; "soyut ve dayanaksız ihbar ve şikâyetler için savcıların soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilebilmesi ve bu kararların ayrı bir sisteme kaydedilerek kişilerin lekelenmeme haklarının sağlanması amaçlanmıştır" denilerek amacın aynı zamanda lekelenmeme hakkının da sağlanması olduğu açıkça belirtilmektedir. (YN) (Bkz.; 15.07.2017 tarihli Bakanlar Kurulu'nda alınan ve 25.08.2017 tarihli RG'de yayınlanan 694 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Bazı Düzenlemeler Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Gerekçesi madde 145)

⁴ Adalet Bakanlığı bünyesinde, 07.11.2018 tarihinde Ankara'da, ülke genelinde çeşitli illerde görev yapan Cumhuriyet başsavcıları, başsavcı vekilleri ve Cumhuriyet savcıları ile Ceza muhakemesi hukuku alanında uzman akademisyenlerin katılımıyla düzenlenen "Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı Değerlendirme Çalıştayı" nda bu konuda çok yönlü değerlendirmeler (makalemizde ara-ara değinileceği şekilde) yapılmıştır. Bu Çalıştay'da Adalet Bakanı; yaptığı konuşmada bu düzenlemenin "lekelenmeme hakkının tesisi ve savcılarının gereksiz iş yükünün azaltılması amacıyla yapıldığını" belirtmektedir. file:///C:/Users/User/Desktop/SYOK/%E2%80%9CCeza%20Muhakemesinde%20Lekelenmeme%20Hakk%C4%B1%E2%80%9D%20De%C4%9Ferlendirme%20Toplant%C4%B1s%C4%B1%207%20Kas%C4%B1m%202018%20tarihinde%20Ankara%E2%80%99da%20icra%20edilmi%C5%9Ftir.html, (Çevrimiçi) Erişim tarihi; 10.04.2019

soruşturma evresi ve doğrudan ihbar ve şikâyetle ilgili olması nedeniyle, bu evreler ve işlemlerin SYOK açısından özellikleri, mevcut düzenlemenin CMK ve Alman CMK (*StPO*) da ne şekilde olduğu belirtilerek, düzenlemenin ileride fayda ve sakınca oluşturabilme olasılığı bulunan hallere ilişkin kanaatimiz de takdim edilerek çalışmamıza son verilecektir.

I- KAVRAM

1- Genel Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Kavramı

Ceza muhakemesi⁵; *“yasalarda suç olarak belirlenmiş, yaptırım öngörülen ve geçmişte cereyan eden bir olayın⁷ kendine özgü delil vasıtaları ve usulleriyle yeniden canlandırılmasıyla, maddi gerçeğe ulaşılarak hâkimin vicdani kanaatiyle suç failleri hakkında hüküm kurulması faaliyetidir”*. Ceza muhakemesi bu yönüyle *“şekli ceza hukuku”* kavramıyla tanımlanır. Genel anlamıyla, muhakeme hukuku ana dalında yer alan ceza muhakemesi, pek çok özelliğiyle diğer muhakeme dallarından ayrılmaktadır.

Ceza muhakemesinin amacı *“maddi gerçeğe ulaşmak”⁸*, görevi ise *“hüküm kurmak”* tır. Ancak, bu amaç *“orantılılık ilkesi”* çerçevesinde⁹ belirlenmiş bir amaçtır. Yani; modern ceza muhakemesi anlayışında, ceza muhakemesinin amacı artık *“her şeye rağmen gerçeğe ulaşmak*

⁵ Doktrinde genel kabul gören isimlendirme “Ceza Muhakemesi Hukuku” dur. Nurullah Kunter, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, 7. Baskı, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1981 devamında Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, “Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku”, 14. Baskı, Arıkan Yayınevi, Mart-2006, Nur Centel, Hamide Zafer; “Ceza Muhakemesi Hukuku”, İstanbul-Beta Yayınevi, 1. Baskı, Ocak 2003

⁶ Ceza Muhakemesi kavramı bazı yazarlarca da, “Ceza Yargılaması Hukuku” (Erden Yurtcan, “Ceza Yargılaması Hukuku CMK’ya Göre Yapılan” 11. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık- 2004), bazı yazarlar ise “Suç Muhakemesi Hukuku”; (Öztekin Tosun, “Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt I, Genel Kısım” Dördüncü Baskı, İstanbul-1984, Vahit Bıçak, “Suç Muhakemesi Hukuku”, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2011) kavramını kullanmaktadırlar. Bahri Öztürk (Editör); Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, M. Ruhan Erdem, Özge Sırma, Yasemin F. Kırıt. Saygılar, Özdem Özaydın, Esra Alan Akçan, Efser Erden “Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı”, 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Temmuz-2013 Ankara

⁷ Yener Ünver-Hakan Hakeri, “Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Cilt”, Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Ankara-2012, sh. 1, (SCHMİD; Strafprozessrecht, 2’den naklen)

⁸ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoglu, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Eylül-2018, sh.68 “Hukukun gayesi, ceza muhakemesi hukukunun da gayesidir”.

⁹ Ayrıntılı anlatım için Bkz. Yenisey-Nuhoglu, CMH, a.g.e. sh. 71 vd.

olmayıp", maddi gerçeğe varmak yolunda kullandığı araç ve yollarla, ihlal edilen temel hak ve hürriyetleri arasında, aleyhe bir dengesizlik oluşmaması gereklidir. Kanonik hukukta, kilise tarafından engizisyon mahkemelerinin uyguladığı "tahkik sistemi" sırasında görülen büyük zararlar sonrasında, bu temel anlayış modern ceza muhakemesi hukukumuzda girmiş ve kökleşmiştir. Delil yasakları ve hukuka aykırı delil anlayışı bu sınırı belirler.

Ceza muhakemesinin ana görevi hüküm kurmak olup, soruşturma ve kovuşturma olarak iki ana evreden oluşmakta, hükmün kesinleşmesiyle ceza muhakemesi yerini ceza kararı varsa infaz hukukuna bırakarak, ceza kararı yoksa kişinin masumiyetini tescilleyerek sona ermektedir.

2- Ceza Muhakemesinin Konuyla İlgili Temel İlkeleri

a- Savcının araştırma-soruşturma yapma mecburiyeti açısından SYOK

CMK'nın 160. maddesi, Cumhuriyet savcılarında, suç teşkil ettiği düşünülen bir fiili haber alır almaz, derhal soruşturma açarak, maddi gerçeği araştırmak ve kamu davası açılmayı gerektirir bir suç olup-olmadığını belirlemek görev ve yetkisini vermektedir. Buna ceza muhakemesinde "araştırma ve soruşturma mecburiyeti" ilkesi adı verilmektedir. CMK m. 160/1'e göre; "Bir suçun işlendiği izlenimini veren bir halin öğrenilmesi" (basit şüphe) halinde savcı derhal soruşturmaya başlayarak "işin gerçeğini araştırmaya başlamalıdır". Savcı, şüphelinin söz konusu suçu işlediği konusunda kuvvetli şüphe delilleri bulunduğu anda, (eğer kovuşturma engeli oluşturan hallerden birisi de bulunmuyorsa) kamu davasını açmak ve açılan bu davayı hâkim/mahkeme sonuçlandırmak zorundadır. Bu ilke ise "kovuşturmanın mecburiliği" olarak adlandırılmaktadır.

b- Soruşturmaya başlamada "başlangıç şüphesi" kriteri

Soruşturmanın başlaması herhangi bir şekil şartına tabi tutulmamıştır. Ancak soruşturmanın başlayabilmesi için, ortada bir suç olduğu yönünde başlangıç şüphesinin varlığı gereklidir. Başlangıç şüphesi, şüphe derecelendirmesi açısından en aşağılarda yer almasına karşın, soruşturmanın başlayabilmesi için gereklidir ve başlangıç şüphesinin

varlığı için mutlaka bir suçun varlığına ilişkin somut bulguların bulunması gereklidir.

Olayda bir suçun varlığına dair, somut bir bulguya dayanmayan soyut ve temelsiz iddialarda soruşturmanın başlangıcı için gerekli olan başlangıç suç şüphesinin var olduğu söylenemeyecektir.

c- İkincillik ilkesi açısından SYOK

Devlet kendi hukuk düzenini korumak amacıyla, bu düzeni bozan veya bireylerine ve kendisine karşı zarar veren hallerde, düzenin yeniden tesisi ve zararın telafisi için “ceza hukuku normlarını” ve bu normları hayata geçirebilmek amacıyla, “ceza muhakemesi” işlevini devreye sokar. Aslında, her bir normla hukuki menfaatler korunur. Ancak, bu koruma yalnızca cezai normlar aracılığıyla yapılmayıp, hukuk düzeninin diğer tüm araçları da kullanılmalıdır. Hatta ceza hukuku barış içinde birlikte yaşamın güvenliği bakımından, onun araçlarına başvurulması kaçınılmaz olduğu zaman devreye girmelidir.¹⁰ Eğer bu işlem yerine, yarar sağlayacak bir başka alternatif işleme başvurulması mümkünse, öncelikle o yolun denenmesi gereklidir. Bu ceza muhakemesi hukukunda “*ikincillik ilkesi*” olarak adlandırılmaktadır.

Ceza muhakemesi hukukunda “*ikincillik ilkesi*”, “*gereklilik*” ve “*aşırılık yasağı*” ilkeleriyle desteklenmektedir. Soruşturmanın gerekli görülmediği hallerde soruşturma yapılmaması bu anlamda ele alınmalıdır. Bu ilke “*hukuk devleti ilkesi*” ile yakından ilkesi bulunmaktadır. SYOK verme yetkisinin tanınmasının bu bağlamda da hukuki yansımalar taşıdığı açıktır.

d- “Maslahata uygunluk ilkesi” açısından SYOK

Ceza muhakemesinde “*maslahata uygunluk ilkesi*” ile anlatılmak istenen; “Cumhuriyet savcısının soruşturma sonrasında kamu davası veya kovuşturmayla yer olmadığına karar verme aşamalarında sahip olduğu takdir hakkıdır”.

Davasız yargılama olmaz ilkesi gereği, kovuşturmanın başlaması, ancak, dava açma tekeline sahip olan (*anklagemonopol*) “*savcının iddia-*

¹⁰ Brughelli R. Alternativen zur Freiheitsstrafe”, Bern 1989, 3,4

namesiyle" mümkündür. Kovuşturmaya yer olup-olmadığını tayin ederken, yapacağı soruşturmada ve soruşturmadan çıkan sonucu, hukuki açıdan tahlil ve tayinde belli bir takdir hakkı bulunmaktadır. "*Maslahata uygunluk*" kelimesiyle anlatılan, aynı zamanda savcının bir devlet görevlisi olarak kamusal anlayışıyla da hareket etmesi anlamı taşır.

Bu noktada SYOK'larda savcının soruşturmaya başlamamış olması nedeniyle konu "*maslahata uygunluk ilkesi*" sınırlarına girmemektedir. Burada, savcının yetkisi başlangıç şüphesinin bulunup-bulunmadığı noktasında kalmaktadır. Yukarıda belirtildiği anlamıyla, savcının soruşturmadan sonuç çıkarma konusunda var olan yetkisine ilişkin olan maslahata uygunluk ilkesi burada söz konusu olmamaktadır. Eğer soruşturma başlar ve devam ederse zaten maslahata uygunluk ilkesi bu aşamalarda söz konusu olacaktır. Başlayıp-başlamama konusundaki karar sadece savcının başlangıç şüphesinin var olup-olmadığı konusundaki takdiridir.

e- Suçsuzluk karinesi ve uzantısı olarak "lekelenmeme hakkı" açısından SYOK

Toplum ve bireylerin menfaatleri arasında denge kurarak maddi menfaati bulmaya çalışmak durumunda olan ceza muhakemesi, fertleri ve bu arada özellikle suçlananı da (şüpheli/sanık) korumak durumundadır.¹¹ Uluslararası sözleşmeler, tüm literatür ve ulusal düzeyde Anayasamızın 38/4 madde ve fıkrası "*masumiyet*¹²-*suçsuzluk*¹³ karinesini", muhakemenin tüm evreleri ve mahkeme dışındaki tüm kurumlar için¹⁴ söz konusu olan bir ilke olarak¹⁵ düzenlemektedir. İnsan haysiyetinin korunması ceza muhakemesinin en temel ilkelerindedir.¹⁶ Aynı

¹¹ Yenisey-Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, a.g.e., sh. 71

¹² Yenisey-Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, a.g.e., sh. 68,

¹³ Metin Feyzioğlu, Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48 (1-4), 1999 sh.135 vd, Yenisey-Nuhoğlu; Ceza Muhakemesi Hukuku, a.g.e., sh. 73

¹⁴ AİHM, R.F. et S.F./Avusturya, no. 10847/84, DR. 44, sh. 238, Bkz. ;"Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi İnsan Hakları Raporu, (2016-2017)", Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 350 İnsan Hakları Raporu (2016 - 2017) ISBN: 978-605-9446-60, Şen Yayınevi, 2018

¹⁵ AİHM, Leutscher/Hollanda, 26.3.1996, § 25 ve son (Bkz; İnsan Hakları Raporu sh. 72 dn. 103

¹⁶ "İnsan haysiyeti son tahlilde "kişinin hür iradesi" olarak ifade edilebilir". Ahmet Gökçen, Murat Balcı, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, "Ceza Muhakemesi Huku-

şekilde, adil yargılanma da uluslararası sözleşmeler ve iç mevzuatta ceza muhakemesine temel teşkil etmektedir. Devletin bu ilkelere uygun davranması, aynı zamanda o ülkede hukuka duyulan saygının da göstergesidir.¹⁷

Şüpheli sıfatının alınabilmesi için; *“soruşturulan kişi hakkında, o kişinin karıştığı iddia edilen bir suça ilişkin basit bir başlangıç şüphesinin varlığı”* gereklidir. (CMK m. 160)¹⁸ Bu noktada *“olaylara dayanmayan ve sadece basit bir tahminden ibaret şüphe hali soruşturmanın başlatılması ve dolayısıyla şüpheli sıfatının alınması için yeterli değildir.”*¹⁹ Asıl olan kişinin suçsuzluğudur.²⁰ Bu aşamada, soruşturmayı başlatmakla sorumlu olan Cumhuriyet savcısının, şüpheli sıfatı verecek bir işlemde dikkatli olması gereklidir.²¹ Bu zorunluluk *“lekelenmeme hakkı”* kapsamında değerlendirilmesi gereken bir zorunluluktur. CMK m.158/(6) madde ve fıkrasındaki düzenleme, bu noktada doğrudan bireyin toplum ve çevresi karşısında, itibar ve onurunu zedeleyecek bir şüpheli sıfatının kendisine giydirilmesiyle, temel hak ve özgürlüklerinde meydana gelecek zararların önüne geçilmesini sağlayabilecek bir düzenlemedir.²²

ku”, Adalet yayınevi, Ankara-2018, sh. 110

¹⁷ Hatice Derya Ormanoğlu, Anayasal Bağlamda Ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi (Presumption of Innocence In The European Convention On Human Rights Dimension And In Constitutional Context), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, sayı 64, Nisan 2016, sh. 2241

¹⁸ Mehaş Alman CMK (StPO) 152. maddesinin (2). fıkrasında; *“Kanunda aksi yazılmadığı sürece maddi olaya ilişkin yeterli dayanak noktaları varsa, kovuşturulabilen bütün suçlarda savcılık harekete geçmek zorundadır”* demek suretiyle soruşturmanın başlatılması için *“maddi olaya ilişkin yeterli dayanak noktaları bulunması”* şartını aradığını açıkça hükmetmektedir.

¹⁹ Yenisey-Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, a.g.e., sh.178

²⁰ AİHS m. 6 ; *“suç ile itham edilen herkes, suçluluğu yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılır”*, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname’si m.11; *“Kendisine bir suç yüklenen herkes, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı açık bir yargılama sonunda, yasaya göre suçlu olduğu saptanmadıkça, suçsuz sayılır”*, B.M. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m. 14; *“Hakkında bir suç isnadı bulunan bir kimse, hukuka göre suçluluğu kanıtlanuncaya kadar masum sayılma hakkına sahiptir”*.

²¹ *“Savcı şüphelinin de masumiyet/suçsuzluk karinesini ve lekelenmeme hakkını, yani dürüst yargılanma hakkını koruyup gözetmek, haksız ve yersiz yere suçlanıp damgalanmasını önlemektir.”* Ersan Şen, *“Lekelenmeme Hakkı ve Soruşturma Süreleri”*, file:///C:/Users/User/Desktop/SYOK /Lekelenmeme%20Hakk% C4 % B1 % 20ve % 20Soru % C5 % 9Fturma % 20S % C3 % BCreleri % 20 % 20 Prof. % 20Dr. % 20Ersan % 20 % C5 % 9 Een.html, (Çevrimiçi) 17.04.2019 Erişim

²² *“AİHM suçsuzluk karinesinin gerçek anlamda bir işlevinin olması için, bazı kri-*

Bilindiği gibi; toplum ve kamuoyu, bir birey hakkında soruşturma başlatıldığında konuyla daha çok ilgilenmekte, birey hakkında başlatılan soruşturma veya kovuşturmanın sonrasında, bireyin aklanması konusunda aynı ilgiyi göstermemektedir. Birey, hakkındaki ithamın duyulmasıyla, toplum nazarında belli bir düzeyde lekelenmekte ve bu itibarsızlık ve bu leke uzun süre devam etmektedir. Soyut ve genel iddialara dayalı ve suç içermeyen ihbar ve şikayetlerle, birey hakkında doğrudan soruşturma evresine geçilmesi, bu açıdan “lekelenmeme hakkının” ve “masumiyet karinelерinin” ihlali anlamı da taşımaktadır.

Fıkra metnindeki; ihbar ve şikâyet edilenlere “*şüpheli sıfatının verilemeyeceği, bu tür kararların herkes tarafından ulaşılamayacak ve sadece hâkim ve Cumhuriyet savcısı tarafından görülebilecek şekilde ayrı bir şekilde muhafaza edileceği*” şeklindeki hüküm de -kanaatimizce- “lekelenmeme hakkının tesisi için” getirilmiş bir düzenleme niteliğindedir.

f- Ceza muhakemesinin evreleri

Ceza muhakemesi “*soruşturma*” ve “*kovuşturma*” olmak üzere iki ana evreden oluşmaktadır. Bu evreleri CMK m.2/ (1)- e ve f bentleri tanımlamaktadırlar. Buna göre “*yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden, iddianamenin kabulüne kadar geçen süre “soruşturma”, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen sürede “kovuşturma” olarak kabul edilmektedir.*

Kovuşturma süreci ise, hâkim/ mahkeme tarafından yürütülen ve temel ilke ve anlayışlar olarak soruşturmadan çok farklı özellikler içeren bir süreçtir.

Bu evreler, süreçlerin yetki ve sorumluları ve işleyişi hem konumuzun tam olarak anlaşılabilmesi hem de SYOK’ların niteliği tam olarak belirlenebilmesi için önemlidir. SYOK düzenlemesinin, KYOK’la olan görünüşteki benzerliği ve keza “Dilekçenin İşleme Konulmaması Kararları” (DİKK) ile aralarındaki yakın irtibat, kavramların karışmasına neden olabilecektir.

---

terleri belirlemiştir. Bu kriterleri de Barbara, Messegue ve Jabardo davasında ifade etmiştir. Buna göre; - Yerel mahkeme hâkimleri yargılamaya başlarken, sanığın suçu işlediği konusunda önyargılı bir yaklaşım sergilememelidirler. Yargılama sırasında ispat yükü altında bulunan makam sanık değil savcı olmalıdır. Sanık açılacak olan dava ile ilgili haberdar edilmelidir ki böylece savunmasını rahat hazırlama imkânına sahip olmalıdır. - Şüpheden sanık yararlanmalıdır.” Ormanoğlu, a.g.e.,sh. 2258 den naklen.

g- Soruşturmanın başlaması

a. Genel olarak

Soruşturma; *“Suç haberinin alınmasıyla başlayan, Cumhuriyet savcısı²³ veya onun emrindeki kollukça yürütülebilen ve amacı ve varlık sebebi “kamu davasının açılmasına gerek olup-olmadığının” araştırılması olan, kural olarak yazılı ve gizli gerçekleştirilen²⁴ araştırma ve inceleme işine verilen genel isimdir.”²⁵*

Soruşturma evresi *“suç bilgisinin” haber alınmasından sonra başlayan ve Cumhuriyet Savcısının kontrolü ve yetkisinde devam etmekte olan süreçtir*. Bu evreyi *“suç” faaliyetine ilişkin olarak basit bir bilgilendirme bile başlatabilmekte, ihbar şikâyet karar, re’sen gibi yollarla başlayabilen ve herhangi bir şekilde bağlı olmayan bu süreç²⁶ konumuz açısından çok önemlidir. Bu konu ileriki aşamalarda ayrıntılarıyla incelenecektir.*

Herhangi bir yolla, suçun var olabileceği konusunda bir haber alınması veya bir suçun işlenmiş olabileceği olasılığının bulunması, savcılığın soruşturma evresini başlatması için yeterlidir. Bazı istisnai yargılama halleri hariç olmak üzere, bu konuda herhangi bir şekil şartı bulunmamaktadır. Ancak, şekil şartının bulunmaması, savcının başlangıç şüphesinin bulunup-bulunmadığını araştırma yetki ve zorunluluğunu ortadan kaldırmamaktadır.

Soruşturma ve kovuşturma şartları bulunan hallerde de savcılık soruşturmaya başlayabilmekte, ileriki aşamalarda soruşturma şartının gerçekleşip-gerçekleşmemesine göre soruşturma süreci yönlendirilir.

²³ CMK m. 160, 161

²⁴ Bahri Öztürk, “Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku- Ders Kitabı”, 5. Baskı, Seçkin yayınevi-2012, sh. 580

²⁵ Sadettin Aslan, “Soruşturma Evresi”, Seçkin Yayınevi, Ankara-2007, sh.132

²⁶ Adalet bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü 01.01.2006 tarih ve 2 sayılı ; “Soruşturmaların Yürütülmesi, Soruşturma Evrakının Düzenlenmesinde ve Tamamlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar” (Genelgeler; <http://www.cigm.adalet.gov.tr/genelgelerimiz/genelgemetinler/2nolupdf>. Erişim tarihi 02.02.2010); “Herhangi bir şekilde intikal eden suç ihbar veya şikâyetlerinin zaman geçirilmeksizin soruşturma defterine kaydedilerek, hemen gereğine başvurulması, bu konuda 5271 sayılı CMK’nın 160. maddesinde yer alan hükümlerin göz ardı edilmemesi. Yani; suç haberini alan yetkili savcı derhal soruşturmaya girişmek mecburiyetindedir”. Hüseyin Tanfer Ayhan, “Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1. maddesi kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi”, Seçkin Yayınevi, Şubat-2013, sh.47)

b. Mülga 1412 s. CMUK'taki düzenlemeler

1412 sayılı "Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu" (CMUK) tamamen Cumhuriyet Savcısının kaptanlığındaki²⁷ (CMUK m. 156) "Soruşturma" evresini, -"Son Soruşturma" olarak adlandırılan- kovuşturma evresinin hazırlığı olarak kabul ediyor ve ceza yargılamasının birinci aşamasını "ön soruşturma" olarak adlandırıyor,²⁸ bu evreyi de ihtiyaçların zoru ile²⁹ "hazırlık soruşturması" ve "ilk soruşturma" olarak ikiye ayırıyordu.³⁰ Hazırlık soruşturması da -yine ihtiyaçların zoru ile-biri kamu davasının açılmasına yer olup-olmadığını araştırmak, diğeri "ilk soruşturma devresinde soruşturma yapan hâkimlerin işini teminata fazla dokunmadan azaltmak suretiyle soruşturmayı hazırlamak gayesiyle yapılan iki kısma bölünmüştü.³¹ "İlk Soruşturma" evresi 1985 yılında CMUK'ta yapılan değişiklikle kaldırılmış, ön soruşturma, hazırlık soruşturması olarak kabul edilmiştir.

Mülga CMUK'ta 1985'te yapılan değişiklik öncesinde, bu süreç, kısaca genelde hazırlık soruşturması olarak adlandırılan evrenin ilk aşaması "*başlangıç soruşturması*" olarak adlandırılıyor ve kamu davası açıp-açmamaya yer olup-olmadığını tayin etmek amacıyla araştırmak³² ve bilgi edinme, araştırma, koruma ve isnat gibi görevleri olan aşama olarak görülüyor, şekilsiz olarak kabul edilen bu evrede, bu nedenle "*ancak bu soruşturma sonunda birisine suç isnat edilebileceğinden*"³³ sanık kavramının olamayacağı belirtiliyordu. Sanıklı olan hazırlık soruşturması ise "*kısa soruşturma*" olarak adlandırılıyordu.³⁴

KUNTER'in (değişiklik öncesi) bu sınıflandırmayı yaparken, biraz da günümüzdeki "ön soruşturma" olarak adlandırılan (soruşturma evresine dâhil olup-olmadığı ve bu evrede elde edilen delillerin hukuka uygun olup-olmadığının tartışıldığı ve muhakeme dışı mercilerce

²⁷ Öztürk, a.g.e. sh. 580

²⁸ Erdener Yurtcan, "Ceza Yargılaması Hukuku", 2. Baskı, Beta yayınevi, İstanbul-1986, sh. 306

²⁹ Nurullah Kunter, "Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku", 7. Bası Kazancı Matbaası, sh. 603, no; 414

³⁰ Baha Kantar, "Ceza Muhakemeleri Usulü- I. Kitap-Umumi Hükümler", 3. Baskı, Ankara Güney Matbaacılık, Ankara-1950, sh.32

³¹ Kunter, a.g.e. sh. 602-603, no 414 den naklen

³² Kunter, a.g.e. sh. 603

³³ Kunter, a.g.e., sh. 603

³⁴ Kunter, a.g.e. sh. 604, no: 414, 437

yapılan) istihbari nitelikli suç araştırmalarını” kastettiği dűşünülebilirse de; CMUK'ta, ön soruşturma evresinin, tamamen adli sistem içinde olması ve soruşturmaya dâhil olduğu dűşünüldüğünde, CMUK'ta bahsedilen önsoruşturmayla, günümüzde önsoruşturma olarak adlandırılan ancak kollukça yürütölen istihbari çalışmaları aynı nitelikte saymak doğru değildir. Bu noktada, “başlangıç soruşturması” ortada bir suçun var olup olmadığı noktasında bir ön araştırma olup, suçun varlığı ve failin suçla bağlantısı konularında belli bir uygunluk olduğu takdirde, kamu davasının açılmasına hazırlık yapılacak ve devamında asıl soruşturma işlemlerine geçilecektir.

Bu tasnifin 5271 sayılı CMK'nın 158/(6) madde ve fıkrasında yapılan düzenleme ile hukuksal yapı olarak ilđisi bulunmaktadır. Belli ki kanun koyucu yeni düzenlemesiyle Mülga 1412 sayılı CMUK'ta kabul edilen esaslara uygun şekilde, doğrudan soruşturma açarak işin esasına girmek yerine, bir filtre koymak suretiyle herhangi bir şekilde bir suçun varlığının söz konusu olamayacağı haller ve tamamen soyut nitelikli iddialara dayalı *şikâyetlerde* derhal soruşturma evresini kapatarak süreci sonlandırmak yetki ve görevini vermektedir. Bu durum, akıllara, yukarıda belirtilen kabulü getirmektedir.

CMUK'ta Cumhuriyet savcısının, doğrudan doğruya kendisi suçtan haberdar olup soruşturmayı başlatabileceği belirtilmiş, ayrıca savcının re'sen soruşturmaya başlamadığı hallerde yasada belirtilmişti.³⁵

Bu haller;

- şikâyet (Muhakemesi şikâyete bağlı tutulan suçlarda, kanunla konulan engeli suçtan zarar görenin, bu belli suçlardan birini yetkili makama haber vermesi³⁶)
- şahsi Dava, CMUK'un 344. maddesinde sayılan suçlarda, zarar görenin doğrudan Sulh Ceza Mahkemesine şahsi dava açması)
- İhbar (şikâyete tabi olmayan suçlarda şikâyet adı altında yapılan ancak şikâyet sayılmayan ve herkesçe yapılabölen bildirimler)

³⁵ Ayrıntılı bilgi için Bkz.; Feridun Yenisey, “Hazırlık Soruşturması Ve Polis (Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku)”, Beta Yayıncılık, 1. Baskı, Mayıs-1987, řh. 32 vs.

³⁶ Kunter, a.g.e. řh. 613, no;419

- **Gizli Haber Verme** (İhbarcının kimliğini gizleyerek ekseri telefon ya da imzasız mektuplarla yaptığı ihbarlar³⁷)
- **Rapor** (Kamu kurum ve görevlilerinin öğrendikleri suç adli makamlara bildirmeleri)
- **Talep** (Devletin makamlarınca yapılan şikâyet işlemi)
- **Müracaat** (Yabancı devletlerin şikâyeti³⁸)
olarak belirtilmiştir.³⁹

Bir başka anlatımla; Mülga CMUK'un, 1985 değişikliği öncesindeki genel yapısı içinde; "hazırlayıcı ayıklayıcı işlevlerini en iyi şekilde yapmak zorunda olan ve araştırma sonunda suç ihbarının asılsız olduğu ya da suç şüphesinin yeterli olmadığı durumlarda bu gerçeği ortaya çıkarmak görevi olan ve bu şekilde muhakeme makamlarının boş yere işgal edilmesini önleyen ön soruşturma⁴⁰ evresinin bir kısmının, CMK'nın 158/(6) madde ve fıkrasıyla, yeniden ceza muhakemesi sistemimize dâhil edildiğini söylemek çok iddialı bir söylem olmayacaktır.

c. 5271 s. (Yürürlükteki) CMK'da soruşturmaya başlama yöntemleri

5271 sayılı CMK'da yasal olarak belirtilen ihbar zorunlulukları ve soruşturmayı başlatan işlemler sayılmaktadır.

Soruşturma evresi "*suç haberinin alınması*" ile başlamaktadır. Uygulama genel olarak kolluğun suçu öğrenmesiyle soruşturma başlamakta ve kolluk suçu haber alır-almaz doğrudan savcıyı haberdar ederek, onun talimatlarını alıp, bu talimatlar doğrultusunda soruşturma işlemlerini sürdürmesi şeklinde gelişmektedir. Mevcut sistem-

³⁷ Kunter, a.g.e., sh. 614,615, No; 419

³⁸ Kunter, a.g.e., sh. 616, no; 419

³⁹ Yurtcan bu konuda üçlü tasnif yapmakta ve hazırlık soruşturmasının; suç haberinin suçluları kovuşturmakla görevli makamlara ulaşmasıyla başladığını, bunun da kovuşturma organını (savcılık kastedilmektedir y.n) suçu kendisinin öğrenmesi, suç duyurusu (ihbarı) ve şikâyet ya da şahsi dava yolu ile olacağını belirtmektedir. Yurtcan, a.g.e., sh. 308, Öztürk "İhbar, şikâyet ve doğrudan öğrenme" olarak sınıflandırmaktadır. Öztürk, a.g.e. sh.580

⁴⁰ Yurtcan, a.g.e., sh. 306

de savcı, kolluk gibi doğrudan soruşturmayı sürdüren bir kimliğe oturmuştur.^{41,42}

Öncelikle soruşturma işleminin başlayabilmesi için önceki anlattığımızda da belirttiğimiz gibi somut olguya dayalı bir başlangıç şüphesinin varlığı gereklidir. CMK, bu hali 160. maddesinde “**suç işlendiği izlenimini veren bir halin varlığı**” olarak belirtmektedir. Somut olguya dayanmayan ve soyut iddia nitelikli olan hallerde başlangıç şüphesinin var olmadığını kabul etmek gereklidir.

Suç haberi, re’sen, şikâyet, tutanak, yabancı hükümetin veya Adalet Bakanlığı’nın talebi gibi yollarla öğrenilebilir.

i- Doğrudan öğrenme halleri

Cumhuriyet Savcısı, aynı zamanda o toplumun bir ferdi olarak o toplum içinde yaşıyor olması nedeniyle, toplumda işlenen suçlardan doğrudan doğruya bilgi sahibi olabilir. Özellikle küçük yerlerde, savcının kulağına giden bir takım başlangıçta dedikodu nitelikli haberlerin, somut olgularla desteklenerek başlangıç şüphesine ulaşması halinde, savcı tarafından soruşturmaya başlanması örnekleri uygulamada çok fazladır. Aynı şekilde, gazete ve medya haberleri, her türlü sosyal paylaşım siteleri üzerinde oluşan haberleşme ve iletişim trafiği de savcı için soruşturmayı başlangıç sebebi olarak kullanılabilir.⁴³ “Soruşturmaya başlamakla” “iddianameyle kamu davası açmak” birbirinden

⁴¹ Burada sorun olduğu ve savcının kolluklaşması neticesini doğurduğu, doğru olanın savcının kolluğu denetimi şeklindeki bir sistem olduğu, zira mevcut sistemde “soruşturmanın savcının işi olduğu” düşüncesinin kollukta oluşacağı ve kolluğun soruşturmanın dışında kalacağı endişeleri dile getirilmiş ve süreç kısmen bu endişeleri haklı çıkarmıştır.(YN) (Bkz.; Bedri Eryılmaz; Bahri Öztürk (editör), “3. yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu”, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’nun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üye Ülkelerle Karşılaştırılması”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 01-03.Haziran.2008, Seçkin Yayinevi, 2009-Ankara

⁴² Ünver-Hakeri, a.g.e., sh. 544

⁴³ AYM, E. 2011/43, K. 2012/10, T. 19.1.2012; “Diğer taraftan, ceza muhakemesinde mahkeme, dava açıldıktan sonra pasif konumda olmayıp, hüküm vermek için yeterli kanaate ulaşınca kadar maddi gerçeği araştırmaya devam etmek zorundadır. Resen araştırma ilkesi uyarınca mahkemeler, Cumhuriyet savcısının ortaya koyduğu delillerle bağlı olmadıkları gibi, savcı olmasa bile kendiliklerinden, hüküm için gerekli tüm araştırmaları yapmak ve tarafların haklarını korumak zorundadırlar.” (Karar için Bkz.; Taner, a.g.e., den naklen, sh. 228, dn. 114

farklı olduğundan, soruşturmanın başlaması için somut olgular olmasına karşın kuvvetli delil olmayan ve savcının -bir şekilde- doğrudan haber alarak, araştırmakta fayda var diye düşündüğü hallerde de savcı soruşturmayı başlatabilmektedir.

ii- Şikâyet

Ceza muhakemesiyle yakın ilgili olmasına karşın, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 73. maddesinde düzenlenmiş olan şikâyet ise; "*suçtan zarar görenin soruşturma ile ilgili yetkili makamlara bildirmesi*", kısaca "*yakınmasıdır*".⁴⁴ Şikâyet hakkı (ihbar hakkı gibi) hakkın kullanılması (AY. 36, 74. maddeleri) kapsamında olduğu için bir hukuka uygunluk hali kapsamaktadır. Ancak bu hakkın kullanılmasının, "*hakkı doğuran nedenlerin koyduğu sınırlar içinde*" olması gereklidir.⁴⁵ Şikâyeti ihbardan farklı kılan, şikâyetin ancak suçun mağduru, hak sahibi, dolaylı veya doğrudan suçtan zarar gören tarafından yapılabilmesidir. Şikâyet baştan yapılabileceği gibi, soruşturma başladıktan sonra da yapılabilir. Soruşturma sırasında fark edilmemiş ancak kovuşturma evresinde suçun şikâyete tabi olduğu anlaşılmış ise; eğer mağdur açıkça şikâyetinden vazgeçmemiş ise CMK'nun 158. maddesinin (7086 sayılı Kanun'la telessül ettirilen) 7. maddesine göre; mağdur açıkça şikâyetten vazgeçmediği takdirde, yargılamaya devam olunur.⁴⁶

iii- İhbar

İhbar; -ceza muhakemesinde kullanıldığı haliyle- genel bir yolun adıdır. "*Suç işlendiği haberinin herhangi biri tarafından yetkili makamlara bildirilmesidir.*" (CMK m.158)⁴⁷ Şikâyet hakkı olmayan ancak bir şekilde suçla ilgili olan veya kamusal sorumluluk gereği iltisak geliştirmiş resmi veya özel gerçek ve tüzel kişiler ihbar yoluna başvurabilmektedir-

⁴⁴ Şikâyet; suçtan zarar gören kimsenin, suç failinin soruşturulmasını, kovuşturulmasını ve cezalandırılmasını yetkili makamlardan istemesidir. (Nevzat Toroslu, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Savaş Yayınevi, Ankara Eylül-2009, sh. 262

⁴⁵ Y.C.G.K. 19.12.1994 4-327/348 (Bkz. Zekeriya Yılmaz, Ceza Hukukumuzda Şikâyet", Adalet Yayınevi, Ankara-2010, sh. 77-79

⁴⁶ "Demek oluyor ki; kovuşturma sırasında mağdurun hareketsiz kalması, onun fiilin takibini istediği, adeta sessiz kalarak şikâyet ettiği anlamına gelmektedir. Buna Sessiz Şikâyet demek belki daha akıllıca olur" Öztürk, a.g.e. sh. 582'den naklen

⁴⁷ Öztürk, a.g.e., sh. 580

ler. İhbar yazılı veya sözlü olabilmektedir.⁴⁸ Yazılı veya sözlü olsalar da genel olarak ihbarların kabul edilebilmeleri için, ihbarı yapan kişinin kimliği ve ihbar yazılı ise imzasının bulunması zorunlu sayılmaktadır. İhbarlarda bu eksikliklerin olmasına karşın, işleme alınmaları özellikle lekelenmeme hakkı kapsamında şikâyet konusu olmaktadır.⁴⁹

İhbarın (ve şikâyetlerin) soruşturma makamlarında belli bir ciddiyetin olması ve bir anlam ifade edebilmesi için⁵⁰ soyut ve genel nitelikte olmaması, kişi ve olayı belirten bir içeriği olması, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması da gereklidir. CMK' da şikâyet ve ihbarı düzenleyen bölüme SYOK düzenlemesinin yerleştirilmiş olması da bu sebeptendir. Ciddi olmayan ve herhangi bir nesnel dayanak içermeyen ihbar ve şikâyetleri soruşturmanın başında devre dışı bırakmak hedeflenmiştir.

d. CMK da ihbar ve şikâyetle ilgili hükümler

CMK 158. maddesi birinci fıkrasına göre; *“suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.”* Kolluk görevlileri, CMK gereği kendilerine bir ihbar veya şikâyet yapıldığı anda, durumu derhal Cumhuriyet savcısına bildirmek ve onun konuyla ilgili karar ve talimatına göre hareket etmek zorundadırlar.

Aynı şekilde; *“Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyetlerin de ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi zorunludur. (CMK m. 158/(2)) Aynı maddenin Dördüncü fıkrasında ise; “Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyetlerin, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet başsavcılığına gönderilmesi zorunluluğu”* belirtilmiş durumdadır. (CMK m. 158/(4))

CMK, *“Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında, Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyetle bulunulabileceğini”* düzenlemektedir.

⁴⁸ CMK m. 158/(5); İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir.

⁴⁹ Öztürk, a.g.e., sh. 580

⁵⁰ Öztürk, a.g.e., sh. 581

e. CMK'da ve diğer yasalarda sayılan zorunlu ihbar halleri

CMK ve diğer yasalar pek çok maddelerinde zorunlu ihbar hallerini düzenlemektedir. Bunları genel hatlarıyla şu şekilde saymamız mümkündür.

- TCK'nın 98. maddesi; *"yaşı hastalığı veya yaralanması dolayısıyla ya da herhangi bir sebeple kendini idare edemeyecek durumda olan kimseye hal ve koşulların elverdiği ölçüde yardım etmeyen ya da "durumu derhal ilgili makamlara bildirmeyen kişiyi" cezalandırarak bu tür hallerde her kişiye ihbar zorunluluğu getirmekte,*
- TCK'nın 279. maddesi; *"Kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı olarak öğrenip de yetkili makamlara bildirmekte ihmâl eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisini" cezalandırmakta,*
- TCK'nın 280. maddesi; *"Görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubunu" cezalandırmakta,*
- TCK'nın 159. maddesi; *"Bir ölümün doğal nedenlerden meydana gelmediği kuşkusunu doğuracak bir durumun varlığı veya ölümün kimliğinin belirlenememesi halinde; kolluk görevlisi, köy muhtarı ya da sağlık veya cenaze işleriyle görevli kişiler durumu derhal Cumhuriyet başsavcılığına bildirmekle yükümlüdür" demektedir.*

İhbar veya şikâyetlerin, yukarıda belirtilen özel veya resmi gerçek ve tüzel kişilerce savcılık yerine mahkemeler veya başka bir adli mercie yapılmış olması hallerinde de bu merciler ihbar veya şikâyetleri gereği için savcılığa göndermek zorundadırlar.⁵¹

II- CMK' da DÜZENLENEN HALİYLE SYOK

1- Kanuni Düzenlemenin Mevcut Hali

Daha önceden 15.8.2017 tarihli 694 sayılı KHK'nın 145. maddesiyle getirilen düzenleme, 01.02.2018 tarihli 7078 sayılı Kanun'un 140. maddesiyle aynen alınarak 5271 sayılı CMK'nın 158. maddesine 5. fıkrasın-

⁵¹ Öztürk, a. g.e., sh. 581

dan sonra gelmek üzere (6). fıkra eklenmek suretiyle ceza muhakemesi hukukumuzda girmiş durumdadır.

CMK' nın 158. maddesine eklenen (6). fıkra **hükmü aynen şu şekildedir;**

5271 s. CMK 158/(6) (Ek: 15/8/2017-KHK-694/145 m.; Aynen kabul: 01.2.2018-7078/140 m.) İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173'üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.

2- SYOK Düzenlemesinin Ceza Muhakemesi Öğretisi ve Uygulaması Açısından Nedenleri

SYOK düzenlemesinin nedeni, yukarıda belirtilen temel ilkelerin bir uzantısı olmasının yanında, savcılar, sürekli artış gösteren asılsız şikâyet ve ihbarların yarattığı iş yükünden kurtarmaktır. Artan iş yükünün yarattığı niteliksel yıpranma ve devlet kaynaklarının boşa harcanması düşüncesi de savcılara bu tür bir olanak verilmesinin nedeni olabilir. SYOK'la birebir benzeşmeler de, (iş yükünün azaltılması sonuçlarının benzeşmesi nedeniyle) 1412 s. CMUK'da 344. madde ve devamında düzenlenen "Şahsi Dava Yoluyla Takip Edilebilen Suçlar" 'la ilgili olarak Cumhuriyet savcılarının tanınan "kamu menfaati olup-olmadığının takdiri ve bu gerekçeyle, kamu davası açılması da kamu menfaati bulunmadığını düşündükleri hallerde "Takipsizlik Kararı" verebilme olanağı" da gene bu amaçla getirilmiş ve CMUK'un uygulandığı dönemde, uygulamayı çok rahatlatmış ve savcılar gereksiz iş yükünden kurtarmış, çok yerinde hukuki düzenlemelerdi. 5271 sayılı CMK' nın hazırlanması sürecinde, kanun koyucu bu tür bir düzenleme yapmayı gerekli görmemiştir. İş yükü sorununun "uzlaşma hükümlerinin uygulanması" yoluyla çözülmesi yoluna gidilmiştir.

Burada, özellikle *lekelenmeme hakkı, ikincillik ilkesi ilkelerinin* bu tür bir düzenleme yapılmasını gerekli kıldığı da açıktır. Bu haliyle, yeni bir düzenleme gibi görünen SYOK benzeri hukuki yapılar, aslen önceki normlarda ve yürürlükteki normlarda mevcuttur. 4483 sayılı Kanun'un 4/son maddesi uyarınca, işleme konulmamasına karar verilmesi şeklindeki düzenleme de özellikle, devlet memuru ve kamu görevlilerinin soyut iddialar karşısında, lekelenmesinin önüne geçmek amacıyla yapılmış bir hukuki düzenlemedir.

Her ne kadar Cumhuriyet Savcısının SYOK kararı verme işlemi idari bir karar görüntüsü taşıyor olsa da işlemde kullanılan hukuki tahlil yetkisi ve itiraz gibi bir kanun yolu öngörülmesi, SYOK işleminin tamamen hukuki bir niteliğinin bulunduğunu göstermektedir.

3- İlk Akla Gelen Soru; "SYOK'larla Soruşturmalara Ön Soruşturma Safhası mı Eklendi?"

Ceza muhakemesi sistematığı içinde, CMK m. 158/(6) hükmü, Cumhuriyet savcılarına, kendilerine gelen bir ihbar veya şikâyet sonrasında, öncelikli olarak, ihbar veya şikâyetin herhangi bir suç içerip içermediği ve soyut, genel nitelikte olup-olmadığı konularında araştırma yapmak görev, sorumluluk ve yetkisini vermektedir. Bu tür bir incelemenin doğal olarak soruşturma sürecini iki aşamalı hale getirdiğini iddia etmek mümkün hale gelmiştir.

Savcının ihbar ve dilekçede öncelikli olarak bu incelemeyi yaparak, bu inceleme sonrasında gerekli gördüğü hallerde soruşturmaya başlaması, artık, ceza muhakemesi hukukumuzda, ileride "*önsoruşturma, eleme incelemesi -dilekçenin ciddiliğinin araştırılması incelemesi*" gibi tanımlarla adlandırılması olası bir sürecin de var olduğunu göstermektedir.

Bir diğer yaklaşımla ise, artık savcılarının soruşturma öncesinde ilk olarak CMK m. 158/ (6) incelemesi yaptıktan sonra, dilekçe veya ihbarda 6. fıkrada belirtilen bir halin varlığına kanaat getirmediikleri takdirde, zimnen alacakları "*soruşturmaya geçilmesi kararı*" ile soruşturmaya başlayacaklarını söylemek de mümkündür. Bu hal savcılara ihbar ve şikâyetin soruşturmaya değer nitelikte olup olmadığı ve soruşturmanın başlatılıp başlatılmaması gibi bir "*ön karar alma*" görev ve takdir yetkisi tanımaktadır.

4- SYOK'a Konu Olabilecek-Olamayacak Başvurular

Görüldüğü gibi; madde metni sadece ihbar ve şikâyet konusu fiilleri esas almaktadır. Bu düzenleme yapılırken, kanun koyucunun sadece şikâyet ve ihbarı mı esas aldığı yoksa diğer soruşturmayı başlatan işlemlerde de bu tür kararların verilip-verilemeyeceği konusu ilk akla gelen konu olmaktadır.

Bilindiği ve önceki anlatımlarımızda da belirtildiği gibi; şikâyet ve ihbar yolları soruşturmanın başlaması açısından kanunda belirtilen iki halden ibarettir. Şikâyete tabi suçlarda, şikâyet hakkı olanlara tanınmış olan soruşturma başlatılmasını ve devamında kamu davası açılmasını isteme hakkı, ihbar yolunda tüm kişilere tanınan bir yetki durumundadır.

Bu iki hal, genelde Cumhuriyet savcısının veya kolluğun ilk kez suçu öğrendikleri hallerdir. İhbar hali bir kenarda tutulduğunda, şikâyet, genelde şikâyetçilerin kişisel haklarına karşı işlenebilen suçlara yönelik olabileceği gibi, ihbar konusu suçlamalarda bu farklılık gösterebilir. İhbar yolunda büyük bir esneklik bulunmakta, ihbarcılardan bizzat hak mağduriyeti olmadıkları konularda da Cumhuriyet savcılıklarına başvurabilme hakları bulunmaktadır. Uygulamada (her ne kadar kimliği belirsiz ve imzasız ihbarlar işleme konulmaz kuralı varsa da) çoğu ihbarın kimliksiz ve imzasız yapıldığı ve ihbar içeriklerinin genel ve soyut nitelikte iddialar içerdikleri bilinen bir konudur.

Soruşturmayı başlatan, re'sen haber alma, resmi makamların karar ve ihbar yazıları, mahkeme kovuşturmaları sonrasında yapılan suç duyuruları gibi diğer yollar incelendiğinde, şikâyet ve ihbar yollarından bu noktada farklılık gösterdikleri görülmektedir. Bu noktada, kanun gereği ihbar ve şikâyet hakkının kullanıldığı durumlarda ve özellikle resmi özel ve tüzel kişilerin 158. madde gereği yaptıkları ve genelde suç ve faille ilgili yoğun bilgilendirme içeren ihbar ve şikâyetlere karşı, SYOK kararlarının pratikte uygulama alanının olmayacağı kanaatindeyiz.

Yasal düzenlemede SYOK verilebilecek hallerin "sınırlı olarak" sayılmış olması ve savcıya belli bir alanda takdir yetkisinin tanınmasının nedeni, yukarıda belirtilen ve savcının yükümlülüğü ve tekeli durumunda olan "soruşturma mecburiyeti" ilkesinde fazla gevşeme yapmamak isteği olabilir. SYOK harici konular için zaten CMK m. 171'de Cumhuriyet savcılarında KYOK verme konularında geniş bir takdir

alanı tanınmış durumdadır. SYOK'un belli istisnai durumlar için düzenlenmiş olduğu göz önünde bulundurularak, özellikle iş yükünün fazlalığından şikâyetçi olan Cumhuriyet savcılarının bu yolu genişletmemeleri gereklidir.

Suç işlendiği izlenimi veren halin varlığı ve başlangıç şüphesini doğrulayan somut bulguların bulunduğu hallerde, derhal soruşturma yükümlülüğü başlayacağından; bu tür durumlarda SYOK verilemeyeceğini kabul etmek gerekmektedir. Yukarıda da belirtildiği şekilde ihbar ve şikâyetlerin "soyut ve genel nitelikli" olduğu iddialarının istisnai olarak ele alınması ve "basit soruşturma işlemleriyle bile işin doğrusunu ortaya koymanın mümkün olabileceği" hallerde, SYOK yolundan kaçınarak işin aslının tahkik ve tetkik edilmesi gereklidir.

Bu cümleden olmak üzere; özellikle maddi gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi, şikâyet ve ihbar Anayasal hakkının tesis edilebilmesi ve suçlanan kişilerin aklanabilmelerini sağlamak amacıyla, soyut ve genel nitelik kavramları titizlikle ele alınarak, bu kavramlar ve bu yol kötüye kullanılarak, niceliksel değerlendirmelerle "iş (evrak-dosya) temizlemek için" bu yolun kullanılmaması gereklidir.

Savcılığın doğrudan haber aldığı somut olgulara dayalı fiil veya faille ilgili olarak SYOK verilebileceğini sınırlı olarak sayması, diğer yollarla suçun öğrenildiği hallerde savcıya SYOK düzenleme yetkisi verilmediğini düşündürmektedir. Bu tür durumlarda konunun CMK m. 171 hükümleriyle çözülmesi gerekecektir.

5- İhbar ve Şikâyetin İçeriğine Göre SYOK Verilebilecek Haller

Cumhuriyet savcısının kendisine gelen ihbar ve şikâyetle ilgili olarak SYOK verebilmesi için (kanun metninde de belirtildiği gibi) iki halin varlığı gereklidir.

i. İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının, herhangi bir araştırma yapılması gerekmeksizin açıkça anlaşılması

CMK 160 ve 161. maddelerine göre, Cumhuriyet savcısı herhangi bir yolla bir suç işlendiği izlenimini veren bir halin varlığı halinde, hemen işin gerçeğini araştırmaya başlamak zorundadır. Ancak, bazı

hallerde ihbar veya şikâyetle bulunan, fiilin suç olduğu kanaatiyle başvuruda bulunmuşsa da birtakım sebeplerle ortada suç bulunmayabilir. Bu konuda ceza genel hukuku öğretisi açısından birkaç olasılık gündeme gelmektedir.

1. Olayda ceza normunun varlığında yanılma olabilir

Ceza hukukunda “*tipiklik*”; yapılan bir fiilin kanundaki tanıma uygun olmasıdır.⁵² Tipiklik oluşabilmesi için; işlenen fiilin önceden bir yasa da tanımlanmış olması ve fiilin bu tanıma uygun olması gerekmektedir. Kanunilik unsuru olarak da tanımlanan tipikliğin bulunmaması halinde “*Mefruz (Hayali-sözde) Suç*” tan bahsedilmektedir. Fail suç işlediğini sanmaktaysa da aslında olayda bir suç yoktur.⁵³ Mefruz suç; “*hukuki yanılmaya dayanan*”⁵⁴ ve “*fiili yanılmaya dayanan*”⁵⁵ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Müşteki veya ihbarcı tarafından, olayda hukuki veya fiili yanılmaya dayalı şekilde, tipikliğe uymayan bir suçun ihbar veya şikâyet edilmesi halinde, Cumhuriyet savcısının, doğrudan SYOK vererek soruşturmaya hiç başlamaması gerekmektedir.

CMK m.158/(6) madde metninde, “*fiilin suç oluşturmadığı*” şeklinde bir tanımlamada bulunulmuş olması, sadece mefruz suçlar açısından CMK m. 158/(6) fıkrası hükmünün uygulanabileceği düşüncesi oluştursa da; mefruz suçun hukuki niteliği gereği, kanaatimizce her türlü mefruz suç bu kapsamda saymak gerekmektedir.

Cumhuriyet savcısının, kendisine gelen ihbar veya şikâyetle, işlendiği iddia edilen fiilin herhangi bir suçu oluşturmadığı konusunda açık ve net bir kanaat edindiği hallerde, SYOK yetkisini kullanabileceğini kabul etmek gereklidir.

2. Olayda açık bir soruşturma engeli olabilir

Yasa açıkça “İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığı” şeklinde bir tanımlama ve daraltma uygulayarak, sair soruşturma engellerinin bulunması halinde, savcının bu kararı verip-veremeyeceği ko-

⁵² Timur Demirbaş, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, 12. Baskı Seçkin Yayınevi, 2017, sh.

⁵³ Demirbaş, a.g.e., sh.201

⁵⁴ Failin kanuni tanımın tamamında yanılması (Demirbaş, a.g.e. sh. 201)

⁵⁵ Faili kanuni tanımın esasında değil unsurlarında yanılmaktadır. (Demirbaş, a.g.e., sh. 201)

nusunu boş bırakmıştır. Özellikle *“ne bis in idem”* (mükerrer soruşturma olmaz) ilkesinin çok açık olduğu olaylarda, sadece *“fiilin suç oluşturmamasını”* esas alan yasal düzenlemeyle, doğrudan savcının SYOK vermesi pek mümkün görülmemektedir. Aynı şekilde *“faile ilişkin soruşturma engeli olan hallerde”* de SYOK değil, soruşturma sonrası CMK m. 171 gereği KYOK verilmesi gerekeceği gibi bir sonuç doğmaktadır.

ii. İhbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması

CMK m. 158/(6) metninin sorun yaratacak ayağı bu kısım olacak gibi görünmektedir. Zira önceki cümleden kanun koyucu yetkiyi daraltırken, *“ihbarın soyut ve genel nitelikte olması”* şeklinde muğlak bir ifadeyle SYOK yetkisi konusunda savcının takdir yetkisini olabildiğince genişletmiş bulunmaktadır.

“Soyut” kavramı bir sıfat olup *“felsefe, varlığı duyularla algılanamayan, mücerret, somut karşıtı, abstre”*⁵⁶ anlamlarını ifade ederken, gene bir sıfat olan *“genel”* kavramı *“bir şeye veya bir kimseye özgü olmayıp, onun bütünü benzerlerini içine alan, umumi”* anlamındadır.⁵⁷

Gündelik dilde de bu iki kelimenin net karşılıklarının olmadığı ve göreceli kavramlar oldukları açıktır. Bu aşamada, kanun metninde belirtilen kriterlerin ne şekilde anlaşılması gerekeceği ve keyfiliğe yol açmayacak şekilde nasıl uygulanacağı konularının düşünülmesinde fayda bulunmaktadır.

Gerçekten de uygulamada, Cumhuriyet savcıları, çok sayıda soyut ve genel nitelikli ihbar ve şikâyet dilekçelerini kabul etmek ve önemli miktarda iş yükü oluşturan bu tür evrakları sonuçlandırmak zorunda kalmaktadırlar. Bu da Cumhuriyet Savcıları ve kolluğun iş yükünü artırmaktadır. Akıl hastası olduğu açıkça bilinen kişilerce verilen anlamsız dilekçeler bile *“soruşturmanın mecburiliği”* ilkesi gereği kabul edilerek soruşturmaya başlamak zorunda kalmaktadır. Elbette ki savcıların soyut ve genel nitelikli asılsız dilekçelerle uğraşmaya zorlanmaları doğru değildir.⁵⁸

⁵⁶ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca61db553b848.97758212 Erişim tarihi; 05.04.2018

⁵⁷ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5ca61db553b848.97758212 Erişim tarihi; 05.04.2018

⁵⁸ Yurtcan, a.g.e., sh. 202

Gelen şikâyet ve ihbarlar, o sırada henüz delillere ulaşamadığı ve soruşturmayla ulaşılabilecek birtakım delillere, müşteki ve ihbarcılarının ulaşmalarının o an olanaklı olmaması nedeniyle, genel ve soyut anlatımlar içeriyor gibi görünebilir. Örneğin; *“Oturduğum mahalleden birileri beni geç vakitlerde ankesörlü telefonlarla arayarak ölümle ve kızımı kaçırmakla tehdit ediyorlar”* şeklinde bir müracaat, ilk bakışta tamamen soyut ve genel nitelikli bir müracaat şeklindedir. Ancak bu olayın doğruluğu soruşturmayla netleşebilir. Somut olgu ve dolayısıyla başlangıç şüphesi bulunup-bulunmadığı değerlendirilmelidir. Aynı şekilde, *“bir bakanlıkta usulsüzlükler yapıldığı ve bir kısım devlet paralarının zimmete geçirildiği”* gibi bir iddia soyut ve genel iddialardır.

Ancak, araştırılarak fail ve fiile ulaşılabilecek olaylarda, savcılarının bu hükmü esas alarak SYOK vermeleri, ileride soruşturma mecburiyeti ilkesine aykırılık oluşturacak genel ihmal halleri meydana getirebilir. Bu konuda, Cumhuriyet savcılarının, hangi beyanları *“soyut ve genel nitelikli”* olarak kabul edecekleri konusu, pozitif hukukta uygulamayla boşluğu doldurulacak konulardır.

6- Şikâyet Veya İhbar Edilene “Şüpheli” Sıfatının Verilememesi

Madde metninde; *“SYOK verilmiş kişiye şüpheli sıfatı verilemeyeceği”* hükmü düzenlenmiştir. Bu madde metni, ilk bakışta, kanun koyucunun CMK 158/(6) madde ve fıkrasına giren hallerin varlığı durumunda şikâyet veya ihbar edilenlerin *“lekelenmeme haklarını koruduğu”* düşüncesinden doğmuş görülmektedir. *“Lekelenmeme hakkına ilişkin bir çalıştayda,”* bu konunun bizzat Adalet Bakanı tarafından açıklanarak, *“SYOK düzenlemesinin “lekelenmeme hakkının” korunması amacıyla getirildiğinin”* belirtilmesi de kanun koyucu iradenin SYOK’ları işleri azaltmak düşüncesinin yanı sıra, özellikle *“bireyin soruşturma nedeniyle lekelenmemesi”* amacıyla çıkarıldığını da göstermektedir.

Soruşturma evresine geçmiş diğer evraklardan farklı şekilde, artık SYOK kararı verilmiş olaylarda **şikâyet** veya ihbar edilmiş kişilere karşı şüpheli sıfatı kullanılmayacak, **“şikâyet edilen”** ve **“ihbar edilen”** şeklinde tanımlanacaklardır.

7- Dilekçenin İşleme Konulmaması Kararları (DİKK) ve SYOK

17.07.2004 tarihli ve 5232 sayılı Kanun'la 4483 sayılı "Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun"un⁵⁹ 4. maddesinde önemli bir değişiklik yapılmıştır. Buna göre; "4483 sayılı Kanun'a göre, memur ve diğer kamu görevlileri hakkında yapılacak ihbar ve şikâyetlerin "soyut ve genel nitelikte olmaması, ihbar ve şikâyetlerde kişi ve olay belirtilmesi, iddiaların ciddi bulgu ve belgelere dayanması, ihbar ve şikâyet dilekçesinde dilekçe sahibinin doğru ad, soyad ve imzası ile ikametgâh adresinin bulunması" zorunluluğu getirilmiştir.⁶⁰ "Bu şartların oluşmaması halinde dilekçenin, 4483 sayılı Kanun m. 4/son uyarınca işleme konulmamasına karar verilebileceği" maddede hüküm altına alınmıştır. Ancak; iddiaların sıhhati şüpheye mahal vermeyecek belgelerle ortaya konulmuş olması halinde ad, soyadı, imza, adres şartlarının doğruluğu aranmaksızın işleme başlanabileceği⁶¹ kabul edilmiştir. Bu şekilde yapılan başvuruların ihbar ve şikâyetçisine bu işlemin bildirileceği⁶² yasal zorunluluk halinde yasaya eklenmiştir.

Aynı şekilde maddeye eklenen 5. fıkraya göre; "yeni bir belge sunulmadıkça, önceden sonuçlandırılmış bir işlemlerle ilgili başvuruların işleme konulmayacağı kabul edilmiştir.

SYOK'la benzer bir hüküm olan DİKK'lerdeki konulma gerekçesi "devlet görevlisi olan memurların ve aslen devletin genel ve soyut nitelikli iddialarla yıpratılmaması, devlet memurunun bu tür mesnetsiz iddialarla lekelenmemesidir."

SYOK'lardaki "Soruşturmaya Yer Olmadığına İlişkin Kararın" yerini DİKK'lerde "dilekçeyi işleme koymamak" almıştır. Aslında iki karar da aynı neticeye varmaktadır ve bu noktada aralarında kavramsal ve işlevsel bir fark yoktur. Bu iki kararın arasındaki en önemli fark DİKK'leri için itiraz ve sair kanun yolu öngörülmeyp, bu kararların kesin olduğu kabul edilirken, SYOK'lar için CMK m.173'te KYOK'lar için öngörülen itiraz kanun yolu getirilmiştir.

⁵⁹ 02.12.1999 tarih, RG. 04.12.1999-23896

⁶⁰ Öztürk vd., CMH ders kitabı, a.g.e., sh. 766 vd.

⁶¹ Öztürk vd., CMH ders kitabı, a.g.e., sh. 766 vd.

⁶² Öztürk vd., CMH ders kitabı, a.g.e., sh. 767

Burada tartışılması gereken konulardan biri; kanun koyucunun 4483 sayılı “Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun” a hasren getirmiş olduğu bir hüküm varken, aynı konulu dilekçelerin işleme konulamayacağı sonucunu doğuran CMK m. 158/(6) hükmünü getirerek 4483 s. Kanun hükmünü ilga etmiş olup-olmadığı tartışmasıdır.

Kanun koyucu, acaba, bu konulardaki iradesini genelleştirerek, daha önce 4483 sayılı Kanun kapsamına giren haller için öngördüğü “genel ve soyut nitelikteki iddialara” dayanan şikâyetler hakkında, artık genel bir düzenleme yaparak, tüm soruşturmalarda da bu sistemin geçerli olması gerektiği kararıyla 4483 sayılı Kanun’daki düzenlemeyi de içine alacak şekilde CMK m. 158((6) ile genel bir hüküm mü getirmiştir? Yoksa 4483 sayılı Kanun ve DİKK’ler varlıklarını devam ettirmekte midir?

Eğer 4483 sayılı Kanun’un SYOK’la ilga edildiği kanaati oluşursa, artık 4483 sayılı Kanun kapsamındaki hallerde de *-dilekçenin işleme konulmamasına değil-* soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmesi gerekecektir. Bunun bir diğer sonucu da; *“verilecek karara itiraz yolunun açık olması”* olacaktır.

Bu konuyu açarak değerlendirmekte fayda vardır;

Yeni tarihli genel hükmün uygulanması, eski tarihli özel hükmün amacını ortadan kaldırmayacaktır. 4483 sayılı Kanun’un 4. maddesiyle düzenlenen hükmün amacı; *“memurun asılsız ihbarlar nedeniyle, cezai soruşturma tehdidi altında, görevinin gereklerini rahatlıkla yerine getirememesi”* kaygısını ortadan kaldırmaktır. Bu noktada, suç işlendiği izlenimi veren halin varlığı kabul edilse dahi, soruşturmaya devam etmek için yetkili makamlardan izin alınması gerekeceğinden, memurların *-asılsız ihbarlara karşı-* korumaya devam ettiği konusuna dikkat etmek gerekir. Kısacası *“dilekçenin işleme konulup konulmayacağı”* yerine *“soruşturmaya yer olup olmayacağının”* değerlendirilmesi, 4483 sayılı Kanun’un amacına ters düşmeyeceği gibi, itiraz başvurusuna imkân tanınması nedeniyle, müştekinin hak arama özgürlüğünü de koruyacaktır. İhbar ve şikâyetin genel ve soyut nitelikteki iddialara dayandığı varsayılsa dahi ancak ve ancak soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilebilecektir.

Ceza muhakemesi -tüm hukuk sistemlerinde olduğu gibi-; her sürenin mutlaka denetlenmesi üzerine kurulu bir sistemdir. Her birim, yaptığı işlemin mutlaka bir diğer hukuk içi denetim sistemince denetleneceğini bilir ve hukuka uygun davranmaya çalışır. 4483 sayılı Kanun'da DİKK 'lerle ilgili olarak *"bu konudaki kararlar kesindir"* şeklindeki düzenleme, muhakeme hukukunun genel yapısına aykırılık oluşturmaktadır.

Özellikle, yürütme erkinin baskı ve etkisine girmiş bir savcılık teşkilatı yapısının varsayılabileceği olağanüstü hallerde, yönetim birimlerine karşı yapılan ihbar ve şikâyetlerin savcılık tarafından soruşturma dışı bırakılmasına ilişkin kararların hukuki denetime tabi olmaması *"hukuk devleti"* ve *"yasaların üstünlüğü"* *"yasa önünde eşitlik"* ilkelerine aykırı bir durum yaratabilir. Bu nedenle, 4483 sayılı Kanun ile getirilmiş olan DİKK'lerin de SYOK'lar gibi itiraza tabi olduklarının kabul etmek gerekli olduğu, zira aynı konudaki eski hükmü aynı nitelikli yeni hükmün hukuken ilga ettiğinin kabulünün zorunlu olduğu kanaatindeyiz.

8- KYOK'la Benzer ve Ayrılan Yönüyle SYOK

CMK m. 171'de ayrıntılı olarak düzenlenen *"Kovuşturmayaya Yer Olmadığına İlişkin Kararlar"* SYOK'larla görünüşte benzerlik göstermesine karşın, temelinde yapılan işlemler bütünüyle farklı özellikler taşımaktadır.

SYOK'larda Cumhuriyet savcısı, ihbar veya şikâyet evrakını, hiç işleme koymadan doğrudan hiçbir soruşturma işlemi yapmaksızın kaldırmaktadır. Bu tamamen idari bir depolama şeklinde Cumhuriyet savcılığı içinde eriyen bir işlemdir. Oysa KYOK'lar belli bir soruşturma evresi sonrasında verilen kararlardır. Birinde savcı belli bir soruşturma işlemi tamamlamış, ancak kamu davası açmak için gereken şartların oluşmadığı kanaatine vararak KYOK verilmiş, diğer halde ise savcı CMK m. 158/ (6) madde ve fıkrada belirtilen halin varlığı kanaatine vararak dilekçeyi hiç soruşturma işlemi bile yapmaya gerek görmeden ihbar ve şikâyeti yok saymıştır. Başka bir deyişle, KYOK'ta soruşturma ve dolayısıyla ceza muhakemesi süreci başlayıp bir aşamaya gelmekte, SYOK'ta ise hiç başlamamaktadır.

9- Hükümün Açıklanmasının Ertelenmesi (HAGB) ve Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi (KDAEK) Kararları ve SYOK

Ceza muhakemesi hukukumuzda 5271 sayılı CMK ile getirilen Hükümün Açıklanmasının Geri Bırakılması” (HAGB) ve “Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi” halleri SYOK’larla benzerlik gösteren ancak temelinde tamamen farklı olan iki yeni düzenlemedir.

CMK 171. maddesinin 2. fıkrası ve devamında yapılan düzenlemeye göre; Cumhuriyet savcısı; uzlaşmaya ilişkin 253. maddenin 19. fıkrası hükümleri dışında olan soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olup, üst sınırı bir yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlarla, ilgili olarak; yeterli şüphenin var olmasına rağmen, “şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması halinde⁶³”, kendi takdirini kullanarak “kamu davasının açılmasının beş yıl süreyle ertelenmesi kararı” (KDAEK) (itirazı mümkün şekilde) verebilmektedir. Savcının bu kararı verebilmesi için 3. fıkrada yer alan

- a- Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,
- b- Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,
- c- Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,
- d- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,

koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

Şayet, fail belirlenen sürede başka kasıtlı bir suç işlemezse KYOK kararı verilmesi, eğer suç işlerse, “ertelenen soruşturmaya ilgili olarak kamu davası açılması” kanunda hüküm altına alınmıştır. Erteleme süresince zamanaşımının işlemeyeceği ve bu kararların, “bunlara mahsus bir sisteme kaydedilip”, bu kayıtların ancak bir soruşturma veya ko-

⁶³ “Bu kavramın belirsizliği ve savcıya çok fazla takdir yetkisi tanınmış olması doktrinde eleştirilmektedir. (Bkz.; Yener Ünver- Hakan Hakeri, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara-2012, sh. 560)

vuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilmesi de düzenlenmiştir.

Görüldüğü gibi KDAEK' larla SYOK benzerlik göstermekte ve ikincilik ilkesiyle lekelenmeme hakkının sağlanması ve mahkemele- rin iş yükünün azaltılmasına ilişkin amaçlarla KDAEK düzenlemesi- nin yapıldığı görülmektedir. Her iki karar arasındaki fark “*soruştur- maya başlanmış olup-olmamasındadır*”. KDAEK' ler, savcının belli bir soruşturma yapıp, sonrasında suçla ilgili kamu davası açmaya yeterli delil bulduğu ancak maddede belirtilen hali gerekçe ve amaçlarla bu davayı açmak yerine 5 yıl süreyle erteleyerek faile yeni bir şans verdiği hallerde söz konusudur. Oysaki SYOK kararı öncesinde, savcı hiçbir araştırma yapmaksızın doğrudan karar vermektedir. Burada ikisinin benzeyen yönü ise; her iki tür kararın buna ilişkin bir sistemde kay- dedilmeleri (yani gizli olmaları) ve ancak gerektiğinde hâkim ve savcı tarafından konuyla ilgili hallerde incelenebilmeleridir.

HAGB ise bir hâkim/mahkeme kararı olması nedeniyle tamamen SYOK'la farklılık taşımaktadır. “*Kurulan hükmün sanık hakkında bir so- nuç doğurmaması*”⁶⁴(CMK m. 231/(5)) olarak kısaca tanımlayabilece- ğimiz bu karar, kovuşturma sonunda hâkim/mahkemenin, sanığın damgalanmasını önleyebilmek amacıyla,⁶⁵ sanık hakkında uyguladık- ları, bir tür tecile benzeyen ancak koşullu af olarak da isimlendirilebi- lecek bir yoldur. Burada sanık hakkında kurulan hüküm (denetimli serbestlik tedbirleri tayini hariç⁶⁶) sonuç doğurmamakta ve süresi so- nunda herhangi kasti bir suç işlenmediği takdirde hüküm tamamıyla ortadan kalkmaktadır. Burada da görüldüğü gibi, HAGB sistemi aynı amaca varma dışında SYOK'la herhangi bir benzerlik taşımamaktadır.

10- Mehz Alman Ceza Muhakemesi Kanunu'nda (Strafprozessordnung-StPO) Benzer Düzenlemeler

Mehz Alman CMK' (StPO) da Türk CMK'nın 158. maddesinin 6. fıkrasına birebir benzeyen bir hüküm bulunmamaktadır. StPO §

⁶⁴ Ali İhsan İpek, “Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması”, Adalet Yayınevi, An- kara-2010, sh.2,

⁶⁵ “HAGB 231 deki koşullar oluştuğunda verilerek “kişiyi damgalamaktan koru- maktadır.” Yenisey-Nuhoğlu, CMH, a,g,e, sh. 772-773

⁶⁶ Yenisey-Nuhoğlu, CMH, a,g,e, sh. 777, “Ancak bu özellik mutlak değildir. Dene- tim süresi ve denetimli serbestlik tedbiri belirlenmektedir.” (İpek, a.g.e., sh. 3)

158 “Kamu Davasının Hazırlanması” başlıklı “İkinci Kısımda” “İhbar ve Şikâyet” başlığıyla konuyu düzenlemektedir. Bu madde, şikâyet ve ihbarların nasıl yapılacağını, bu durumlarda savcılığın nasıl harekete geçeceğini hüküm altına almaktadır.

StPO § 160 ise “savcılığın suçu re’ sen öğrenmesi” hallerini düzenlemektedir. Bu madde, savcılığa “suç duyurusu veya başka bir yoldan, bir suç işlendiğine ilişkin şüphe bulunduğunu öğrendiği hallerde kamu davası açılması gerekip gerekmediği kararı vermesi için araştırma başlatmak zorunluluğu” yüklemektedir. Aynı maddenin 2. fıkrası; “Savcı sadece isnada yarayan durumları değil, aynı zamanda isnadın ortadan kalkmasına hizmet eden durumları da araştırır ve kaybolmasından korkulan delillerin elde edilmesine dikkat gösterir” demekle savcılığa (bizde de olduğu gibi) “lehe delil araştırma zorunluluğu” getirmektedir.

StPO § 160a “tanıklıktan çekinme hakkı olanlar (StPO § 53/(1) 1. cümlesi 1, 2, 4 numaralı bentlerde sayılanlar) ile avukatlar hakkında muhtemelen bazı bilgiler elde edilmesine yarayacak soruşturmalar yapılamayacağını, varsa elde edilmiş kayıtların silineceğini” düzenlemektedir.

SYOK düzenlemesiyle tam örtüşmeyen ancak hiç soruşturmaya başlamama gibi benzer bir işlem yapılmasına sebebiyet verecek bir düzenleme ise; “**Siyasi Nedenlerle Soruşturma Yapılamaması**” başlıklı StPO § 153d’ de yer almaktadır. Bu madde hükmüne göre, “muhakemenin yapılması Almanya Federal Cumhuriyet için aleyhte ağır bir durum tehlikesi yaratacaksa veya kovuşturmanın yapılmasına ağır basan kamu yararı karşı geliyorsa, Federal Başsavcı Mahkemelerin Kuruluşu Kanununun 74a maddesinin 1. fıkrasının 2 ila 6 numaralarında ve 120. maddesinin 1. fıkrasının 2 ila 7 nolu bentlerinde tanımlanmış cinsten suçların kovuşturulmasından sarfınazar edilebilir.” Görüldüğü gibi bu madde kamu yararı hallerinde sınırlı sayıda suçlarla ilgili olarak savcılarının soruşturma yapmalarının, 2. fıkrasıyla da açılmış dava varsa kovuşturmaların geri alınmasının imkânını vermektedir.

Alman ceza muhakemesi hukukunda, bizde 1412 sayılı CMUK’un 344. maddesinde yer alan ancak CMK m. 253’le yapılan Uzlaştırma yolu tesis edilmiş olması gerekçesiyle 5271 s. CMK’da düzenlenmeyen “şahsi dava yoluyla suçların takibi” yolu ile savcılığın bazı hallerde “önemsiz tali cezalar” içeren soruşturmaları yapmaktan imtina edebilecekleri haller (StPO §154) mevcut bulunmaktadır. StPO § 153; “Basit Suçların Kovuşturulması” Başlığını taşımakta ve “muhakemenin konusu bir cünha (küçük

– cüce cürüm) ise ve failin kusurunun az olduğu kabul ediliyor ve kovuşturma da kamu yararı bulunmuyorsa, (bir cünha hakkında aşağı haddten fazla ceza ön görülmemiş haller dışında, kovuşturmanın açılmasına karar veren mahkemenin onayı ile) savcılığın kovuşturma yapmayabileceğini” düzenlemektedir.

StPO § 153, 154 153a vb. maddelerde savcılık için basit suçlarda veya suçlar için basit veya tali cezaların öngörüldüğü hallerle, yükümlülüklerin yerine getirildiği haller (StPO §153a), düşme gerektiren (StPO §153b), etkin pişmanlık bulunan (StPO §153e) durumlarla, StPO §153/d deki “Siyasi nedenlerle soruşturma yapılmaması, bir suçun açıklanacağı tehdidiyle işlenmiş cebir veya şantaj suçunda, mağdurun bu suçtan şikâyeti olmadıkça veya zorunlu uzlaştırma mecburiyeti bulunmadıkça savcılığı soruşturma açmaktan kaçınabilme” (StPO §154c) gibi çok sayıda hükümle savcılığın gereksiz iş yükü azaltılmaya, bu konuda savcılığa takdir hakkı verilmesine ve bu şekilde lekelenmeme ve ikincillik ilkelerinin gerçekleştirilmesine çalışılmaktadır. StPO §171/(2) savcılığın, suç duyurusunda bulunulan kişiyi, işlemin niteliği ve varılan karar noktalarında bilgilendirmesi zorunluluğunu da getirmektedir.

Alman ceza muhakemesinde konunun hal tarzı, özellikle basit suç ve yaptırımlarda savcılığın daha pratik ve inisiyatif kullanır şekilde çalışabilmesini sağlamaya yönelik olduğu, bu düzenlemelerin aynı zamanda ikincillik ve muhakemenin ekonomikliği gibi ilkeleri de gerçekleştirebilmeye yönelik düzenlemeler niteliğinde olduğunu söyleyebilmemiz mümkün gözükmektedir.

III- SYOK’ LARA KARŞI ADLİ İDARİ BAŞVURU ve KANUN YOLLARI

1- İtiraz Yolu

a. Genel olarak

CMK’nın 158/(6) madde ve fıkrası SYOK’lara karşı “itiraz” kanun yoluna gidilebileceğini düzenlemektedir. “itiraz kanun yolu” hâkim/ mahkeme kararlarına karşı kanunda öngörülen olağan bir kanun yoludur. Asıl olarak hâkim kararlarına ve istisnai olarak da kanunda belirtilen hallerde “mahkeme kararlarına” karşı⁶⁷ öngörülmüştür⁶⁸.

⁶⁷ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, “Ceza Muhakemesi Hukuku II”, Gözden geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2015, sh. 241

⁶⁸ CMK’ da mahkeme kararına karşı itiraz yolu öngörülmemiş, bu konu yasada açıkça itirazı mümkün mahkeme kararları ayrı-ayrısı belirtilmek yoluyla çözülmüştür. (YN)

Ceza muhakemesi hukukunda itiraz yolu bir tür iç denetim yoluna benzer. Bu nedenle pek çok yazar “denetim muhakemesi” olarak adlandırmaktadır.⁶⁹ Savcılık kararlarına karşı itiraz yoluna gidilebileceği konusunda CMK’da ayrı ve açık bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak kanun savcılığa verilen bir kısım kararlara (gözetim, elkoyma, KYOK vs.) itiraz usulünün maddelerinde açıkça düzenleyerek savcı işlem ve kararlarına karşı da itiraz edilebileceğini kabul etmiştir.

b. SYOK’larına itiraz yoluna başvuru hakları

Aynı şekilde, CMK, itiraz yoluna kimlerin başvurabileceğini (CMUK m. 297/2 de belirtilen hükümle paralellik arz etmeyecek şekilde) açıkça belirtmemekte ise de kişilerin kendilerini ilgilendiren konularda itiraz yoluna gitme haklarının olduğunun kabul edilmesi doğaldır.⁷⁰ Şikâyetçinin itiraz hakkının olduğu konusunda tartışma yoktur. Ancak genelde ihbarcılara ceza muhakemesindeki birtakım haklar şikâyetçilere tanındığı gibi tanınmamaktaysa da CMK m. 158/ (6) madde ve fıkrasında “SYOK’nun ihbarcı ve şikâyetçiye tebliğ edileceğini ve bu kişilerin 173. maddedeki usule göre itiraz yoluna gidebileceklerini” söyleyerek bu yolu ihbarcıya da açıkça açmış bulunmaktadır. Mevcut düzenleme karşısında ihbar ve şikâyeti yapan kişilerin bu konu da itiraz hakkının bulunduğu açıktır.⁷¹

Burada tartışılması gereken konulardan bir diğeri, “şikâyet edilenin SYOK’na itiraza hakkı olup olmadığıdır.” Kişi, kendisiyle ilgili yapılan asılsız ve mesnetsiz bir suçlamayla ilgili olarak, toplum ve sosyal çevresinde aklanmak ve lekelenmemeye hakkını kullanabilmek için soruşturma yapılarak tüm yönleriyle olayın araştırılması istekli olabilir.

Kanun metni, “*Soruşturma Yapılmasına Yer Olmadığına Karar verilmesi halinde şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilmeyeceğini*” söylemektedir. Bir bakış açısıyla, “kanun koyucunun, burada, şikâyet edilene bir muhakeme süjesi niteliği bağlamayarak, onu muhakeme dışında tuttuğunu ve süje olmadığı için itiraz hakkı da olmayacağını

⁶⁹ Bahri Öztürk, M. Ruhan Erdem, “Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku”, 12. Baskı, seçkin Yayınevi, Ankara, 2008, sh. 868

⁷⁰ Öztürk, Erdem, a.g.e., sh. 868

⁷¹ Yargıtay, “4483 sayılı Kanun’un 4/son madde ve fıkrası uyarınca verilen Cumhuriyet savcısının işleme konulmama kararlarına karşı, “herhangi bir itiraz yolu öngörülmediğinden” itiraz edilemeyeceğine karar vermiştir. (Y. 1. CD. 03.03.2005 tarih, 2005/704 ve 2005/301 E. Sayılı karar)

düşünerek bu metni düzenlediğini ve şikâyet edilenin itiraz hakkı olmadığı düşünülebilir. Gerçekten de metinde “şüpheli sıfatı verilmez” şeklinde yapılan düzenleme şikâyet edilenin toplum önüne bir suçun şüphelisi olarak çıkmamış olması nedeniyle lekelenmeme hakkının zaten sağlandığı ve bu konuda yeni bir şeyler yapmanın gerekli olmadığı kuvvetli bir çıkarım oluşturacaktır. Zaten bir suçlama olmadığından, ceza muhakemesine ilişkin haklarda doğmamıştır denilebilir.

Ancak bazı haller vardır ki kişinin sosyal, iş, siyasi ve yakın çevresi, kişiliği bu tür bir işlemle yetinecek durumda olmayabilir. Kişi, her ne kadar mesnetsiz ve soyut olsa da kendisine yükletilmek istenen suçla ilgili bütün soruşturma işlemleri yapılarak konunun hiçbir tereddüde yer bırakmayacak şekilde aydınlatılmasını ve KYOK’ la hakkının teslim edilmesini talep edebilir. Bu tür durumlarda, ceza muhakemesinin genel yapısı ve haklar bütünü içerisinde, şikâyet edilene de itiraz hakkının verilmesinin hukukun özüne daha uygun olacağı kanaatindeyiz.

c. İtiraz usulü ve süreci

Olağan kanun yolu olan itiraz yolunda, denetimi hangi mercilerin yapacağını CMK’nın 268/(2) madde ve fıkrası göstermiş ve bu mercilerin hukuki ve maddi bakımdan inceleme yapacaklarını hüküm altına almıştır.⁷² Ancak, CMK SYOK’larla ilgili kanun yolu olarak özel bir hüküm koyarak, KYOK’ lar için CMK m. 173’de düzenlenen itiraz yolunun uygulanacağını hüküm altına almıştır.

CMK 158/(6) maddesi SYOK’lara karşı itiraz yoluyla ilgili olarak; *“Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddedeki usule göre itiraz edilebilir.”* demektedir.

CMK’nın 173. maddesi; Cumhuriyet savcısının “Kovuşturmayaya Yer Olmadığına İlişkin Kararlarına” karşı itiraz yolunu gösteren hale özel bir hükümdür.

Madde metni şu şekildedir;

Madde 173 - (1) *Suçtan zarar gören, kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararın kendisine tebliğ edildiği tarihten itibaren on beş gün içinde, bu kararı*

⁷² Öztürk, Erdem, a.g.e., sh. 867

veren Cumhuriyet savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir.

(2) İtiraz dilekçesinde, kamu davasının açılmasını gerektirebilecek olaylar ve deliller belirtilir.

(3) (Değişik: 18.6.2014-6545/71 md.) Sulh ceza hâkimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir; kamu davasının açılması için yeterli nedenler bulunmazsa, istemi gerekçeli olarak reddeder; itiraz edeni giderlere mahkûm eder ve dosyayı Cumhuriyet savcısına gönderir. Cumhuriyet savcısı, kararı itiraz edene ve şüpheliye bildirir.

(4) (Değişik: 25.5.2005 - 5353/26 md.) Sulh ceza hâkimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir.

(5) Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.

(6) (Değişik: 2/1/2017-KHK-680/11 md.; Aynen kabul: 1/2/2018-7072/10 md.) İtirazın reddedilmesi halinde aynı fiilden dolayı kamu davası açılabilmesi için 172 nci maddenin ikinci fıkrası uygulanır.

Görüldüğü gibi SYOK'lara karşı yapılacak itirazların itiraz mercii "**kararı veren Cumhuriyet Savcısının yargı** çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğidir".

Madde metni "itiraz dilekçesinde itiraz gerekçesi olan olaylar ve delillerin de gösterilmesi gerektiğini, itiraz süresinin 15 gün olduğunu" belirtmektedir.

KYOK'lara itiraz uygulamasına benzer şekilde, SYOK' da da sulh ceza hâkimi, savcının "soruşturmayı başlatmamakta kullandığı takdirin doğru olup-olmadığını" denetleyecektir.⁷³

Sulh ceza hâkiminin, savcının SYOK vermeden önce, dilekçe ve içeriği ekleri itibarıyla bir soruşturma başlatması gerektiğini düşündüğü durumlarda, artık KYOK' lardaki gibi yeni bir soruşturma yapılmama-

⁷³ Bu bir şekilde (5) fıkra ile çatışma gibi düşünülebilirse de (5) fıkra da savcının denetlenemeyecek takdir yetkisinin sadece "kamu davasının açılıp-açılmamasıyla ilgili takdir yetkisi" olarak sınırlandırıldığı düşünüldüğünde, SYOK' lardaki takdir yetkisi bu yasaklamaya girmemektedir kanaatindeyiz. (YN)

sını istemek yerine, doğrudan talebi ret veya kabul yoluna gitmelidir. SYOK hallerinde, CMK m. 173 teki 3. fıkranın ilk iki cümlesi⁷⁴ ile (4). ve (5). fıkralarının⁷⁵ uygulama kabiliyeti kanaatimizce bulunmamaktadır.

Cumhuriyet savcısının, hiçbir işlem yapmadan, sadece dilekçeyi inceleyerek bu kararı verdiği düşünülürken, zaten yapılmış olan bir soruşturma olmadığı için genişletilmesi gereken bir soruşturmada yoktur. Bu nedenle 3. fıkradaki genişletme talebi kullanılmayacak, 4. fıkradaki “iddianame düzenlemenin” yerini “soruşturmaya başlama” talimatı alacak, kamu davası açma takdiri olmadığı için (yukarıda da bahsettiğimiz gibi) takdirilikten bahsedilemeyecektir.

Cumhuriyet savcısının SYOK verdiği bir konuda, yeni delillere ve kanaatlere ulaştığı hallerde evrakı ele alarak soruşturma başlatma hali her zaman bulunduğundan, CMK’nın 172. maddesinin ve buna yönlendirme yapan 173/(6) madde ve fıkrasının SYOK’larda da uygulama alanı vardır kanaatindeyiz.

2- SYOK’a Karşı Gidilebilecek Diğer İtiraz Usulleri

a. Kanun yararına bozma

Hukuka aykırı olduğu iddia edilen ve bir şekilde itiraz veya itirazsız şekilde kesinleşmiş olan SYOK’lara karşı (diğer benzer hallerde söz konusu olduğu gibi) “Kanun Yararına Bozma” yoluna gidilip gidilemeyeceği de tartışılması gereken bir konudur.

Hukukumuzda “Kanun Yararına Bozma Kanun Yolu”; “*hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümlere karşı öngörölmüş*” bir yoldur.⁷⁶

⁷⁴ CMK 173/(3); Sulh ceza hâkimliği, kararını vermek için soruşturmanın genişletilmesine gerek görür ise bu hususu açıkça belirtmek suretiyle, o yer Cumhuriyet başsavcılığından talepte bulunabilir

⁷⁵ CMK m.173; (4) (Değişik: 25.5.2005- 353/26 md.) Sulh ceza hâkimliği istemi yerinde bulursa, Cumhuriyet savcısı iddianame düzenleyerek mahkemeye verir. (5) Cumhuriyet savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hâllerde bu madde hükmü uygulanmaz.

⁷⁶ 5271 sayılı CMK m.; (1) Hâkim veya mahkeme tarafından verilen ve istinaf veya temyiz incelemesinden geçmeksizin kesinleşen karar veya hükümde hukuka aykırılık bulunduğunu öğrenen Adalet Bakanlığı, o karar veya hükmün Yargıtay’ca bozulması istemini, yasal nedenlerini belirterek Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’na yazılı olarak bildirir.

Kanunda, hâkim ve mahkeme kararına karşı kanun yolunun öngörül-müş olması, bu kararlara karşı “kanun yararına bozma” kanun yolu-nun kapalı olabileceğini göstermektedir.

Bu haliyle kanun yararına bozma yolu kapalı olduğundan, uygu-lamada savcının bu tür bir talep halinde, kanun yolu talebinin içeriği ve delillerini göz önüne alarak kendiliğinden soruşturmayı başlatarak bu yola gidilmesini gereksiz bırakması mümkün olduğu gibi, eğer iti-raz edilmiş ve bu reddedilmişse elbette ki “Kanun Yararına Bozma” istenecek karar “sulh ceza hâkiminin verdiği *“itirazın reddi kararı”* olacaktır.

b. AYM ve AİHM’ye başvuru

KYOK’larla ilgili olarak AYM ve AİHM’ye gidebilme imkânının SYOK’lar hakkında da geçerli olup-olmayacağı üzerinde tartışılması gereken bir konudur. Bu noktada verilen kararın “temel hak ve özgür-lüğün köküne zarar verdiği” bir halin söz konusu olması ve başvuru-cunun hukuki bir yararı bulunması⁷⁷ gereklidir. Burada savcılık tara-fından SYOK verilmesiyle ihlal edilen temel hak ve hürriyetin AY’nin 36. maddesinde düzenlenen “şikâyet hakkı, hak arama özgürlüğü” olduğu açıktır.⁷⁸ KYOK’lara karşı bireysel başvurularda AYM, çoğu hallerde “iç hukuk yolları tüketilmemiş olduğu gerekçesiyle” ret kararları vermektedir.⁷⁹ AY’nin 148/3 madde ve fıkrası, bireysel başvuru için, iç hukuk yollarının tüketilmesi şartını aramaktadır. KYOK’larda iç hu-kuk yollarının tüketilmesi ancak itiraz yolunun (“kovuşturma davası”⁸⁰ açılmasının ve sonuçlanmasının) sonrasında mümkün olduğundan SYOK’lar içinde öngörülmüş olan CMK’nın 173. maddesine göre olan itiraz (doktrinde kabul edildiği haliyle “kovuşturma davası”) sonu-çlanmadan AYM ve AİHM’ye başvurulamayacağını kabul etmek ge-rekir. İtiraz sonrası sulh ceza hâkiminin verdiği kararın kesin olduğu kabul edildiğinden,⁸¹ SYOK’lara itiraz sonrası da iç hukuk yollarının tüketilme sürecinin tamamlandığı kabul edilmelidir.

⁷⁷ Selami Turabi, “Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi” Seçkin Yayıne-vi, Ocak-2013, sh.14

⁷⁸ AY. m. 36; “Herkes meşrû vasıta ve yollardan faydalanmak suretiyle yargı merci-leri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma ile adil yargılanma hak-kına sahiptir”

⁷⁹ Taner, a.g.e., sh. 188

⁸⁰ Taner, a.g.e., sh.188, Yenisey-Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku, a.g.e., sh. 682

⁸¹ Taner, a.g.e., sh. 189

SYOK'larla ilgili AYM ve AİHM'ye başvuru konusunda olarak asıl çözülmesi gereken konu; KYOK'larda olduğu gibi SYOK'larda da "başvurucunun (ihbarcı/müşteki) şikâyet hakkının AY'nin 36 ve AİHS nin 6. maddeleri kapsamında kalıp kalmadığı" sorunudur. Bu konuda AİHM'nin çok sayıda kararı ve AYM' nin (yaşam hakkı ile işkence ve insanlık dışı muamele yasağı istisna olmak kaydıyla) pek çok ret kararında temel kriter aldığı *Perez/Fransa davasındaki*⁸² kabule göre "**şikâyet hakkının adil yargılanma hakkı kapsamında değerlendirilemeyeceği**" noktasında yoğunlaşmaktadır.⁸³ Ancak AYM, AY'nin 3. maddesindeki⁸⁴ temel ilkeyle de bağlı olarak; "işkence, kötü muamele ve kişilere karşı vücut ve hayata karşı saldırılara ilişkin olaylarda istisna koymakta ve bu alanlarda soruşturma mecburiyeti ilkesinin ihlalini Anayasal temel hak ve hürriyetlerin ihlali olarak kabul etmektedir"⁸⁵. Bu tür alanlarda, devletin bireyin yaşam ve sağlığının korunabilmesi için, soruşturma ve kovuşturma yollarını daha etkin kullanması gerektiği düşüncesi egemendir. AİHM, AİHS 6. maddesinin "mahkeme önünde hak arama hakkını" da kapsadığını ve herkesin bir mahkemeye başvurabilme hakkının tesis edilmesi gerektiğini, yargıya başvurmayı gereksiz zorlaştırmalarla güçleştirmenin veya tümünden uygulanamaz hale getirmenin bu hakkı ihlal sonucu doğuracağını söylemektedir.⁸⁶ Savcıya tanınan bu yetkinin, kovuşturmayı güçleştirme veya engelleme sonuçları doğurması olasılığında, adil yargılanma hakkı kapsamındaki "mahkemeye başvurabilme hakkının" ihlali iddiası söz konusu olabilecektir.

⁸² Taner, a.g.e., 195' Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihatlarına göre, bir ceza davasında üçüncü kişilerin suçlanması veya cezalandırılmasını talep eden mağdur, suçtan zarar gören, şikâyetçi veya katılan sıfatını haiz kişiler, Sözleşme'nin 6. maddesinin koruma alanı dışında kalmaktadır. Bu kuralın istisnaları, ceza davasında medeni hak talebine imkân veren bir sistemin benimsenmiş veya ceza davası sonucunda verilen kararın hukuk davası açısından etkili ya da bağlayıcı olması hâlleridir (Perez/Fransa, 47287/99, 12.2.2004, § 70)

⁸³ Bu konuda ayrıntılı bilgi ve inceleme için Bkz.; Taner, a.g.e., sh. 189 vd.

⁸⁴ AY. m. 3; "Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamaz".

⁸⁵ "Etkili soruşturma yükümlülüğü, yaşam hakkında olduğu gibi işkence ve insanlık dışı muamele yasağı bakımından da geçerlidir ve kişileri bu tür muameleye karşı koruma şeklindeki maddi yükümlülükten bağımsızdır" AİHM Assenov/ Bulgaristan kararı; Taner, a.g.e.,201 (Harris David - O'Boyle Michael - Bates Ed - Buckley Carla - Warbrick, Colin - Kilkelly Ursula - Cumper Peter - Arai Yutaka - Lardy Heather,s. 109 ve Çelikdemir Ankitçi Elif, "Bireysel Başvuruda Başvuru Yollarının Tüketilmesi Kriteri", Bireysel Başvuru Kabul Edilebilirlik Kriterleri Rehberi içinde, Ankara 2017, sh.179'dan naklen)

⁸⁶ Golder/İngiltere davası, Bkz. Turabi, a.g.e., sh. 81

c. Cumhuriyet savcısının evrakı yeniden ele almasını talep etme cumhuriyet başsavcısına SYOK işlemini şikâyet

Bilindiği gibi, hukukumuzda Cumhuriyet Savcılığı yetki alanı sınırları içinde bir bütün olarak düşünülmektedir. Bu nedenle Cumhuriyet başsavcılarının o yetki alanı içindeki Cumhuriyet savcıları ve bu savcıların işlemleri üzerinde kontrol ve yönlendirme yetkisi bulunmaktadır. Bu yetki doğrultusunda, ihbar ve şikâyet sahiplerinin hukuka aykırı olduğunu düşündükleri ve keyfi verildiğine inandıkları SYOK'larla ilgili olarak, denetim ve kontrol yetkisini kullanması için Cumhuriyet başsavcılarına işlemi şikâyet etmeleri yoluna gitmeleri de mümkündür.

Bu yetki, her şekilde Cumhuriyet başsavcısının zaten re'sen kullanabildiği bir yetkidir. Cumhuriyet başsavcısı; işlemde ihmal veya yetersizlik gördüğü hallerde, ilgili Cumhuriyet savcısının ihbar ve şikâyet evrakını yeniden ele alması ve soruşturma yaparak karar tesis etmesi talimatını her şekilde verebilir. Kanun yollarını tüketmiş, ancak açık hukuka aykırılık olduğunu düşünen ihbar veya şikâyetçiler de, Cumhuriyet başsavcılığını talepleriyle aktif hale getirebilirler. Hatta bu işlem, SYOK vermiş savcı tarafından bir süre sonra, kendiliğinden verdiği bir kararla, yeniden re'sen evrakın işleme konularak soruşturmanın başlatılması şeklinde de olabilir.

Cumhuriyet Başsavcılıklarında rutin olarak her iki senede bir, bazen (belki de savcının SYOK işleminin keyfiligi iddiasına dayalı bir şikâyet üzerine başlatılan) olağanüstü sebeplerle gerçekleştirilen teftişlerde, Adalet Müfettişlerinin CMK'nın 158/(6) madde ve fıkrasına uygun olarak verilmediğini ve keyfilik taşıdıklarını düşündükleri SYOK evraklarını da yeniden ele aldırarak, bu konuda Cumhuriyet savcısına soruşturma açması talimatı vermeleri de mümkündür.⁸⁷

Kanunun itiraz yolu öngörmesini, "*sadece bu şekilde SYOK'ların kalkabileceği veya değişeceği*" şeklinde anlamamakta fayda vardır. Yukarıda bahsettiğimiz şekillerde de idari denetimlerle veya re'sen SYOK kararlarının kaldırılmasıyla soruşturmanın başlatılması mümkündür.

⁸⁷ Müfettişlerin savcılara evrakı ele alma konusunda verdiği talimatlarla ilgili düzenlemenin savcıların bağımsızlığını ihlal ettiği ileri sürülmektedir. (Bkz. Kuruluş Tayanç Çalışır, "Savcılar Özerk ve Bağımsız Olmalıdır", Adalet Yayınevi, Ankara-2013 sh. 85)

Ancak, özellikle itiraz yolu tüketilerek kesinleşmiş SYOK'larla ilgili olarak, Cumhuriyet Başsavcıları ve Adalet Müfettişlerinin yeni bir delil ve iddia bulunmadıkça mümkün olduğu kadar bu tür işlemlere gitmemeleri tarafımızca önerilmektedir. Hâkim kararıyla kesinleşmiş bir konuda yeni bir delil veya karardan sonra soruşturmayı gerekli kılan yeni bir oluşum bulunmadığı takdirde, bu yollara gidilmesi keyfilik ve kanunda öngörülen ve mesnetsiz suçlama isnat edilen kişilerin hukukunu da zedeler bir hal alabilir.

3- SYOK Verildikten Sonra Yeniden Soruşturma Açma veya Mevcut Soruşturmaya Devam Edilmesi

Sulh ceza hâkimince SYOK' lara itiraz sonrasında, itirazın kabulüne karar verilmesi halinde, Cumhuriyet savcısının soruşturmayı başlatmak ve soruşturmanın sonucunda bir karar vermek zorunluluğu vardır. Sulh ceza hâkiminin kararıyla, artık savcı için soruşturma mecburiyeti başlamıştır. Bu durumlarda, savcı daha önceden yapmadığı ve ihbar/şikâyette ileri sürülen konularla ilgili olarak, soruşturmayı bir bütün halinde yapmalı ve kamu davası açmaya yeterli bir ispat oluşup-oluşmadığını araştırmalıdır.

Burada sulh ceza hâkiminin kararını *"kovuşturmayı başlatmak için dava aç"* talimatı olarak kabul etmek doğru olmayacaktır. Savcının, bütün soruşturma işlemlerini yapması sonrasında, *"maslahata uygunluk ilkesi"* gereği takdir hakkını kullanarak, iddianame düzenleyip-düzenlememek konusunda karar verme yetkisini de bu süreçte kabul etmek gereklidir. Devamında KYOK düzenlendiği hallerde, konusu itibariyle SYOK'tan artık farklı bir anlamı olacağından, müşteki/mağdur/suçtan zarar görene savcının KYOK kararına karşı CMK m. 173'teki itiraz hakkının tanınması da doğru bir zorunluluk olacaktır.

SONUÇ

Uygulamada, Cumhuriyet Savcıları (CMK'nın mevcut genel yapısı ve *"soruşturmanın mecburiliği"* ilkeleri gereği) tipiklik içermediği, genel ve soyut olduğu kanaatinde oldukları ihbar ve şikâyet evraklarında da diğerlerine verdikleri değeri vererek, soruşturma açarak sonuçlandırmak zorundaydılar. İlk olarak 694 sayılı KHK ile hukukumuzda girip, sonradan 7078 sayılı Kanun ile CMK'ya dâhil edilen *"Soruşturmaya Ya-*

pılmasına Yer Olmadığına Karar Verme” imkânı, uzun zamandır Cumhuriyet savcılarının gereksiz iş yükünü azaltmak amacıyla düşünülen çarelerden bir tanesi haline gelmiştir.

Özellikle, şikâyet ve ihbarların nasıl yapılacağı ve soruşturmanın başlatılmasına ilişkin 158. maddenin içinde bu düzenlemenin yapılmış olmasının amacının, Cumhuriyet savcılarının bu tür gereksiz işlemlerle uğraşmamları ve iş yüklerinin bir kısmının bu suretle azaltılması olduğu görülmekte ve bu konu kanun koyucu irade ve yürütme erki tarafından da ifade edilmektedir. Adalet Bakanı’nun Çalıştay’da⁸⁸ Nisan-Kasım 2018 tarihleri arasında SYOK’lar sayesinde azalan iş sayısının 30.600 den fazla olduğunu belirtmesi⁸⁹ bu konuda faydalı bir yol alınmaya başladığını göstermektedir. Ancak, genel iş yükü miktarları içinde bu miktarın çok düşük olduğu dikkate alındığında, yüzdesel olarak ne kadar bir fayda etkisinin olacağı zamanla görülecektir.

Kanun koyucunun tek amacının işlerin azaltılması olmadığı, fıkradaki düzenleme içeriğindeki *“Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez”* ve devamında *“bu kararların cumhuriyet başsavcılıklarında tutulan özel bir sisteme kaydedileceği ve sadece hâkim ve savcılar tarafından görülebileceği”* şeklindeki hükümlerden, kanun koyucunun aynı zamanda kişilerin lekelenmeme hakkını da korumaya çalıştığı görülmektedir. Bu yerinde bir düzenleme olmuştur.

Bu yeni düzenleme sonrasında, soruşturma evresinin artık *“ön soruşturma- ihbar veya şikâyetin ciddiliği araştırması”* ve *“asıl soruşturma”* olarak ikiye ayrıldığını ve 158. maddenin 6. fıkrasındaki ön değerlendirme ve bu değerlendirmede oluşan kanaat ve devamında savcının zımnen alacağı *“soruşturmanın yapılması”* kararı sonrasında, asıl soruşturmaya devam edeceklerini söylemek mümkün hale gelmiştir. Savcının ihbar ve şikâyetin 6. fıkarda belirtilen nitelikte soyut ve genel

⁸⁸ <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/adalet-bakani-gulden-lekelenmeme-hakki-aciklamasi/1304809> 17.04.2019

⁸⁹ Çalıştay açılış konuşmasında Adalet Bakanı CMK m. 158/(6) düzenlemesinin gayesini; *“Düzenlemenin yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar toplam 30 bin 609 soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar verilmiştir. Aslında soyut, asılsız, temelsiz ihbarlarla bu kişiler lekelenecekti ama getirdiğimiz düzenlemeyle 30 bin 609 kişi lekelenmedi. Bir kişinin bile haksız yere savcı önüne çıkmaması, şüpheli sıfatını almaması, adaletin sağlanması dünyada her şeyden daha kıymetlidir, değerlidir”* sözleriyle açıklamıştır. <http://www.milliyet.com.tr/ceza-muhakemesinde-lekelenmeme-hakki-ankara-yerelhaber-3139540/>,

iddialar içeren ve suç içermeyen bir niteliği olmadığına karar vermesi sonrasında artık soruşturma yapılamayacağı sonucunun doğuyor olması da bizim bu iddiamızı doğrulayan bir konudur.

Şeytanın avukatlığını yaparak, *“madde metninde belirtilen gizlilik sisteminin bazı şüphelilerle ilgili, savcıların kayırmacı işlemler yapmaları halinde, kamunun bilgilenme hakkını kısıtlayabilecek ve suiistimal edilebilecek bir sonuç da doğurabileceğini”* söylemek mümkünse de; SYOK kararlarının şikâyetçi ve ihbarcıların dilekçeleri sonrasında ve bu nedenle verilen kararlar olduğu, ihbar ve şikâyetçilere bu kararların tebliği ve bu kişilerin itiraz haklarının yasada düzenlendiği düşünüldüğünde, *“iki taraflı işlemler olması karakterinin”* bu tür bir sonuç doğmasına engel olacağı kanaatindeyiz.

Genel hatlarıyla, bu tür bir imkânın Cumhuriyet savcılarında tanınmış olması olumlu görülmektedir. Ancak tekrar belirtmek isteriz ki mevcut haliyle maalesef günümüzde artık niteliksel (kalite) değil niceliksel(sayısal) başarı esasına yönelme eğiliminde olan Türk Ceza Muhakemesi faaliyetinde, özellikle Cumhuriyet savcılığının bu yolu genişleterek, şartları oluşmayan hallerde de toplu olarak SYOK vermeleri olasılığı vardır ve bu olasılık azımsanmayacak bir orandadır. Özellikle kanun metnindeki *“soyut”* ve *“genel nitelikli”* şeklinde yer alan kavramların içinin doldurulması ve bu yönde savcılara yol gösterilip sınırların belirlenmesi zorunludur. Aksi hal, savcıların iş yoğunluğunu gerekçe göstererek, soruşturma yapmaktan kaçınma ve iş sayısını düşürebilmek için SYOK kararlarına yönelme alışkanlığı edinmelerine neden olabilecektir. Yakın gelecekte buna ilişkin korkularımızın gerçekleşip gerçekleşmediği pozitif hukukta ve istatistiklerde ortaya çıkacaktır.

İş yükünün azaltılması kapsamında, makalemizin (yukarıda aktarılan bölümlerinde de bahsettiğimiz gibi), Mülga CMUK'un 344. maddesinde yer alan *“Şahsi Dava Yoluyla Takibi Mümkün Suçlar”* kavramının yeniden kanuna ithal edilmesi, bu suçların çeşit ve miktarının geniş tutulması ve bu tür suçlarda *“kamu menfaati görmedikleri takdirde Cumhuriyet savcılarının kendi takdirlerine dayalı şekilde SYOK veya KYOK verebilme imkânlarının sağlanması”* asıl iş yükünü düşürecek önlem olacaktır. Halen asıl anlamından uzaklaşmış şekilde ısrarla uygulanmaya çalışılan ve 14 yıldır iş yükünü arttırmaktan başka bir faydası olmadığı

tecrübe edilen “uzlaşma”⁹⁰ yolunun asıl anlamına dönülerek yeniden düzenlenmesi ve mevcut yapısının terk edilmesinin de doğru bir tercih olacağı kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü 01.01.2006 tarih ve 2 sayılı; “Soruşturmaların Yürütülmesi, Soruşturma Evrakının Düzenlenmesinde ve Tamamlanmasında Dikkat Edilecek Hususlar” (Genelgeler; <http://www.cigm.adalet.gov.tr/genelgelerimiz/genelgetinler/2nolupdf>. Erişim tarihi; 02.02.2010)
- Arslan Saadetin, “Soruşturma Evresi”, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007
- Ayhan Hüseyin Tanfer, “Ceza Muhakemesi Kanunu 171/1. maddesi kapsamında Cumhuriyet Savcısının Kamu Davası Açmada Takdir Yetkisi”, Seçkin Yayınevi, Şubat-2013
- Bayraktar Köksal, “Hukukun Üstünlüğü”, “Hak Arayışı Serüveninin Geleceği Ne Olacak”, DER Yayınları 418, İstanbul - 2011
- Bıçak Vahit, “Suç Muhakemesi Hukuku”, 2. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2011
- Çalışır Kurtuluş Tayanç, “Savcılar Özerk ve Bağımsız Olmalıdır”, Adalet Yayınevi, Ankara-2013
- Centel Nur, “Türk Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu”, İstanbul-Beta Yayınevi, 1992
- Centel Nur, Zafer Hamide, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, 3. Baskı İstanbul-Beta Yayınevi, Aralık- 2005
- Centel Nur, Zafer Hamide, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, İstanbul-Beta Yayınevi, 1. Baskı, Ocak 2003
- Cihan Erol, Yenisey Feridun, “Ceza Muhakemesi Hukuku”, 1. Baskı, İstanbul-Beta Yayınları, 1996
- Demirbaş Timur, “Ceza Hukuku Genel Hükümler”, 12. Baskı Seçkin Yayınevi, 2017,
- Donay Süheyl, “Ceza Yargılaması Hukuku”, Beta Yayınları, Ekim-2010-İstanbul
- Eryılmaz Bedri; Öztürk Bahri (editör) “3. yılında Yeni Ceza Adalet Sistemi, Hukuk Devletinde Suç Yaratılmasının ve Suçun Aydınlatılmasının Sınırları Sempozyumu”, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu’nun Savcı Modeli ve Bu Modelin Diğer Avrupa Konseyi Üye Ülkelerle Karşılaştırılması”, İstanbul Kültür Üniversitesi, 01-03.Haziran.2008, Seçkin Yayınevi, 2009-Ankara
- Feyzioğlu Metin, “Suçsuzluk Karinesi: Kavram Hakkında Genel Bilgiler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 48 (1999 1-4). sh.135 vd.

⁹⁰ Uzlaşma yolunun ilk haliyle ilgili bilgilendirme için Bkz. “Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma”; Yayına Hazırlayan, Feridun Yenisey, Arkan Yayınevi, Ekim-2005

- Gökçen Ahmet, Balcı Murat, Alşahin M. Emin, Çakır Kerim, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Adalet Yayınevi, Ankara-2018
- Gökçe Hasan Tahsin, "Bireysel Başvuruda İKincilik İlkesi ve Denetim Yetkisinin Sınırları Sorunu", *Türkiye Barolara Birliği Dergisi*, Sayı 135. Sayı, 2018, sh. 9-76
- İçel Kayıhan, Feridun Yenisey, *Ceza Kanunları*, 10. Baskı, İstanbul Beta Yayınları, 1999
- İçel Kayıhan, Donay Süheyl, "Karşılaştırmalı ve Uygulamalı Ceza Hukuku- Genel Kısım", İstanbul, Beta Yayınevi, Mayıs-1987
- İpek Ali İhsan, "Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması", Adalet yayınevi, Ankara-2010
- Jescheck H. Heinrich, İçel Kayıhan;, Bayraktar Köksal, "Almanya Federal Cumhuriyeti Ceza Hukukuna Giriş", Çeviren Feridun Yenisey), Beta Yayınevi, Nisan 1989-İstanbul
- Kaban Mater, Aşaner Halim, Güven Özcan, Yalvaç Gürsel, "Yargıtay Ceza Genel Kurulu Kararları (Eylül1996- Temmuz 2001)" Ankara, Adalet Yayınevi, -2001
- Kantar Baha, "Ceza Muhakemeleri Usulü- I. Kitap-Umumi Hükümler", 3. Baskı, Ankara Güney Matbaacılık, Ankara-1950
- Kumrulu Zeki, Betil Zihni, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu", 2. Baskı, Ankara, Yeni Cezaevi Matbaası, 1945
- Kunter Nurullah; Yenisey Feridun, Nuhoğlu Ayşe, "Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku", 14. Baskı, Arıkan Yayınevi, Mart-2006
- Kunter Nurullah, Yenisey Feridun, "Ceza Muhakemesi Hukuku-I. Kitap (Öğrenme Kitabı), Ceza Muhakemesinin Genel Hükümleri", 12, Baskı, İstanbul-Beta Yayınları, 2002
- Kunter Nurullah, "Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku", 7. Baskı, İstanbul, Kazancı Yayınları, 1981
- Kunter Nurullah, Yenisey Feridun, "Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuk, Özet Kitap", Arıkan Yayınevi, 2005
- Ormanoğlu Hatice Derya, Anayasal Bağlamda ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Boyutuyla Suçsuzluk Karinesi (Presumption of Innocence In The European Convention On Human Rights Dimension And In Constitutional Context), *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, sayı 64, Nisan 2016, sh. 2241-2276
- Özbek Ö.Veli, "CMK İzmir Şerhi Yeni Ceza Muhakemesi Kanununun Anlamı (Gerekçeli -İçtihatlı), Seçkin Yayınevi, Ankara-2005
- Öztürk Bahri (Editör), Öztürk Bahri, Tezcan Durmuş, Erdem M. Ruhan, Sırma Özge, Kırıt Yasemin F. Saygılar, Özaydın Özdem, Akçan Esra Alan, Erden Efser, "Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı", 6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Temmuz-2013 Ankara
- Öztürk Bahri; Erdem M. Ruhan, "Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku" 12. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara -Kasım-2008

- Şahin Cumhuri; Göktürk Neslihan, "Ceza Muhakemesi Hukuku II", Gözden geçirilmiş ve Güncellenmiş 4. Baskı, Seçkin Yayınevi, 2015
- ŞenErsan, "Lekelenmeme Hakkı ve Soruşturma Süreleri", file:///C:/Users/User/Desktop/SYOK/Lekelenmeme%20Hakk%C4%B1%20ve%20Soru%C5%9Fturma%20S%C3%BCreleri%20%20Prof.%20Dr.%20Ersan%20%C5%9Een.html, (Çevrimiçi)
- Taner Fahri Gökçen, "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararına Karşı Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru: Dar, Sarp Ve Kısmen Açık Bir Yol (Individual Application To The Constitutional Court Against The Decision Of "No Ground For Prosecution": A Narrow, Steep And Partially Open Path), TBB. Dergisi, 135. Sayı, 2018, sh. 189-236
- Toroslu Nevzat, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Savaş Yayınevi, Ankara Eylül-2009
- Tosun Öztekin, "Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri Cilt I, Genel Kısım" Dördüncü Baskı, İstanbul-1984
- Turabi Selami, "Anayasa Mahkemesine Bireysel Başvuru Rehberi" Seçkin Yayınevi, Ocak-2013
- "Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi İnsan Hakları Raporu, (2016-2017)", Türkiye Barolar Birliği Yayınları: 350 İnsan Hakları Raporu (2016 - 2017) ISBN: 978-605-9446-60, Şen Yayınevi, 2018
- Ünver Yener-Hakeri Hakan, "Ceza Muhakemesi Hukuku, 1. Cilt", Adalet Yayınevi, 6. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara-2012
- Ünver Yener-Hakeri Hakan, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Adalet Yayınevi, 5. Baskı, Adalet yayınevi, Ankara-2012
- Yenisey Feridun, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaşma"; Yayına Hazırlayan; Arıkan Yayınevi, Ekim-2005
- Yenisey Feridun, "Hazırlık Soruşturması Ve Polis (Uygulanan ve Olması Gereken Ceza Muhakemesi Hukuku)", Beta Yayıncılık, 1. Baskı, Mayıs-1987
- Yenisey Feridun, Plageman Gottfried, "Alman Ceza Kanunu- Strafgesetzbuch StGB), Beta Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Eylül-2015
- Yenisey Feridun, "Alman Ceza Muhakemesi Kanunu- Strafprozeßordnung- StPO), Beta Yayınevi, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Eylül-2015
- Yenisey Feridun, Nuhuğlu Ayşe, "Ceza Muhakemesi Hukuku", Güncellenmiş.6. Baskı, Seçkin Yayınevi, Eylül-2018
- Yılmaz Zekeriya, Ceza Hukukumuzda Şikâyet", Adalet Yayınevi, Ankara-2010
- Yurtcan Erdener, "CMK Şerhi", 4. Baskı, Vedat Kitapçılık, Kasım-2005
- Yurtcan Erdener, "Ceza yargılaması Hukuku- 1982 Anayasası İle 1985 Ceza Muhakemeleri Kanununa Göre Yazılmış" 2. Baskı, İstanbul-Beta Yayınevi, 1986
- Yurtcan Erdener, "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi ve İlgili Mevzuat- Cilt I- Madde 1-146", İstanbul Kazancı Yayınları-1988

Yurtcan Erdener, "Ceza Yargılaması Hukuku CMK'ya Göre Yapılan" 11. Baskı, İstanbul, Vedat Kitapçılık- 2004

"Ceza Muhakemesinde Lekelenmeme Hakkı Çalıştayı; file:///C:/Users/User/Desktop/SYOK/%E2%80%9CCeza%20Muhakemesinde%20Lekelenmeme%20Hakk%C4%B1%E2%80%9D%20De%C4%9Ferlendirme%20Toplant%C4%B1s%C4%B1%207%20Kas%C4%B1m%202018%20tarihinde%20Ankara%E2%80%99da%20icra%20edilmi%C5%9Ftir..html, (çevrimiçi) erişim tarihi, 10.04.2019

<http://www.milliyet.com.tr/ceza-muhakemesinde-lekelenmeme-hakki-ankara-yerelhaber-3139540/>, Erişim Tarihi; 18.04.2019 (Çevrimiçi)

<https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/adalet-bakani-gulden-lekelenmeme-hakki-aciklamasi/1304809> 17.04.2019 Çevrimiçi, erişim tarihi; 15.04.2015